

Högskolan i Halmstad

Sektionen för Hälsa och Samhälle

Statvetenskap 31-60p

Demokratis sabotörer eller dess frihetskämpar? –
Är plankan.nu: s civila olydnadsaktioner ett demokratiskt problem?

Ulrika Dagård

B – uppsats i statsvetenskap vt – 2008

Handledare:

Ulf Petäjä

Abstract

Denna studie undersöker om det är rimligt att betrakta organisationen plankanu och deras civila olydnadsaktioner som ett demokratiskt problem. Det vill säga om civil olydnad, i denna uppsats representerad av plankanu, är att betrakta som ett hot emot eller en tillgång för den svenska representativa demokratin. Studien koncentrerar sig på plankanu: s verksamhet i Stockholm. Plankanu: s civila olydnadsaktioner innebär att medlemmarna reser med kollektivtrafiken utan att lösa biljett, dvs. man plankar. Gruppens aktioner är en medveten politiskprotest för att åstadkomma nolltaxa inom kollektivtrafiken. Organisationens verksamhet har analyserats med hjälp analysdimensioner vilka har konstruerats med utgångspunkt ifrån Tomas Månssons demokratibaserade skäl vilka är en del av de resultat han kommer fram till i sin filosofiska avhandling *Olydnad - civil olydnad som demokratiskt problem*. Dessutom placeras den civila olydnaden och dess utövare in i en större kontext och prövas emot två normativa demokratiuppfattningar, den liberala demokratin och den deltagandedemokratin för att sätta den civila olydnaden och dess utövare i relation till dessa båda. Detta förfaringsätt bidrar ytterligare till att belysa den civila olydnaden och medborgarna som utövar detsamma och deras roll i den svenska representativa demokratin. Studiens metodologiska tillvägagångssätt är användandet av extern idékritik. Detta eftersom studien beskriver, analyserar och kritiskt granskar argumenten kring civil olydnad som ett demokratiskt problem och utvärderar den civila olydnadens och dess utövares roll i förhållande till de båda demokratiuppfattningarna.

Resultatet av studien visar att det inte är rimligt att betrakta gruppen plankanu som ett demokratiskt problem. Men, det går inte heller att vederlägga att gruppen och deras civila olydnadsaktioner är en tillgång för den svenska representativa demokratin. Organisationen plankanu, andra grupper och individer som använder sig av civil olydnad är inte förenliga med den normativa liberala demokratiuppfattningen. Däremot är civila olydnadshandlingar en av de många tillvägagångssätt som kan användas för att kunna delta i det ständigt pågående demokratiska samtalet vilket är signifikativt för den normativa deltagandedemokratin.

Nyckelord: Civil olydnad, plankanu, representativ demokrati, liberal demokrati, deltagandedemokrati

Innehållsförteckning

1 Inledning	s.1
1.1 Ämnesval	s.1
1.2 Syfte och frågeställningar	s.2
1.3 Tidigare forskning	s.3
2. Metodologi	s.5
2.1 Studieobjekt	s.5
2.2 Material	s.7
2.3 Idékritik	s.8
2.4 Avgränsningar	s.9
2.5 Begrepp	s.10
3. Analysverktyg	s.11
3.1 Normativa utgångspunkter. Två demokratiuppfattningar.	s.11
3.2 Analysdimensioner	s.16
4. Analys av planka.nu	s.18
4.1 Den önskningsbaserade majoritetsinvändningen och Majoritets försvaret	s.18
4.2 Röstinvändningen och Jämlikhetsförsvaren	s.21
4.3 Undermineringsinvändningen och Diskussionsförsvaret	s.24
5. Analys av civil olydnad i förhållande till den liberala och deltagande demokratiuppfattningen	s.32
6. Avslutning	s.34
6.1 Resultat	s.32
6.2 Egna reflektioner	s.37
7. Referenslista	s.39

1. Inledning

1.1 Ämnesval

Olydiga människor som trotsar lagarna och de gängse konventionerna är inget nytt påfund. Historien är fylld av olydiga människor vilka stundom har mist allt, till o med livet på grund av att de brutit mot lagen eller satt sig upp emot någon överhöghet. Däremot är civil olydnad en relativ modern företeelse med lite mer än hundra år på nacken. Civil olydnad är en form av motstånd där medborgare medvetet, som en politisk protest, aktivt bryter mot lagen. Denna speciella form av lagtrots användes flitigt i Sverige runt sekelskiftet när människor kämpade för sina demokratiskarättigheter.¹

Den civila olydnadens ursprung går att härleda till den nordamerikanska poeten, författaren och allkonstnären Henry David Thoreau (1817-62). För att protestera mot slaveriet, förtrycket av indianerna och Förenta staternas angrepp på Mexico 1846, vägrade Thoreau att betala krigsskatt. Att vägra betala skatt var ingen ny form av protest, men det som bidrog till att Thoreau ”uppfann” den civila olydnaden, var att han krävde att han skulle lagfaras för sitt handlande. Själva straffet var en del av protesten. Thoreau riktade inte sitt motstånd i första hand emot staten, regeringen och parlamentet vilken stiftar lagarna. Istället var det de lydiga medborgarna som var den främsta målgruppen. För Thoreau var straffet en minst lika viktig del som själva protesten. Sedermera har den civila olydnaden, för många, kommit att ha en vidare innebörd.²

Den civila olydnaden dök ånyo upp i Sverige under 1980-talet när den svenska fredsrörelsen började protestera emot den svenska vapenexporten.³ Civil olydnad har kommit att bli en etablerad, om än marginaliserad, politisk form av protest i Sverige och fler grupper än fredsrörelsen har anammat protestformen. I dagens Sverige utövar ett antal medborgare, så gott som dagligen, aktioner och handlingar som kan betraktas som civil olydnad. Dessa är medlemmar i organisationen plankanu och använder sig av civil olydnad som en medveten politisk protest.

I den allmänna debatten runt civil olydnad, vilken ständigt återkommer, går det bl.a. att urskilja två argument. Den ena falangen betraktar utövandet som ett demokratiskt problem:

De som använder sig av civil olydnad idag sätter sin egen rätt före andras. Miljökämpar stoppar produktionen i fabriker, anarkoliberaler säljer sprit på gatorna och fredsvänner saboterar militärflygplan.

---

¹ Hergren, P. 1990 *Handbok i civil olydnad* s 15-16

² Hergren, P. 1990 *Handbok i civil olydnad* s 15-16 ; Thoreau, H, D. 2001 *Civil olydnad* s 65

³ Hergren, P. 1999 *Civil olydnad* s 22

Alla har olika skäl för sitt handlande och många gånger kan man instämma i deras politiska mål. Vem vill inte ha bättre miljö, fred och mindre politisk inblandning i privatlivet? Men om alla handlade utifrån samma princip. Om alla agerade politiskt genom att bryta mot lagen, då skulle vi hamna i ett tillstånd av anarki. Demokratien skulle bryta ihop inifrån.⁴

Den andra falangen menar precis tvärtom, att civil olydnad är en tillgång för demokratin:

Historiskt sett finns det flera exempel på hur civil olydnad stärkt demokratin.⁵

Vilken plats har då den civila olydnaden och dess utövare i dagens svenska representativa demokrati? Är det rimligt att påstå att medborgarna som använder civil olydnad som motstånd agerar odemokratiskt och är ett reellt hot emot demokratin? Eller, är det lika rimligt att hävda att dessa medborgares handlingar är demokratiska och att det är dessa som utvecklar demokratin? Är den civila olydnaden ett problem, eller är den en tillgång i en representativ demokrati? Ovanstående problem formuleringar har lett till fram till denna uppsats ämnesval. För att kunna genomföra en undersökning av ämnet och placera studien i empirin har organisationen plankanu valts ut. Plankanu är att betrakta som en god representant av en modern och aktuell grupp vilken använder sig av civil olydnad.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna uppsats är att undersöka om civil olydnad och dess utövare utgör ett demokratiskt problem för den svenska representativa demokratin. Studien ämnar undersöka om det är rimligt att påstå att utövarna av civil olydnad, i denna uppsats representerade av plankanu, agerar odemokratiskt och därmed hävda att de utgör ett hot emot demokratin. Eller, att likaledes, påstå att de agerar demokratiskt och därmed hävda att demokratin stärks. Uppsatsen förankras i empirin genom att studien fokuserar på organisationen plankanu och deras självreduktion vilken är att betrakta som en form av civil olydnad. För att kunna göra denna undersökning kommer studien att använda sig av Tomas Månssons demokratibaserade skäl som analysdimensioner.⁶

Studien kommer också att använda sig av två normativa demokratiuppfattningar, den liberala demokratin och den deltagande demokratin, och med dessa som normativa utgångspunkter placera in den civila olydnaden och dess utövare i deras kontext. Detta för att diskutera vad för konsekvenser de olika demokratiuppfattningarna får när det gäller den civila olydna-

---

⁴ Reinfeldt, F & Schlingman, P & Samuelsson, P & Widegren, C. 1995 Stenen I handen på den starke s 50-51

⁵ Miljöpartiets de grönas tredje partiprogram, fastsällt år 2001, s 8 <http://mp.se/files/20200-20299/file_20290.pdf> 2008-05-07

⁶ Månsson, T. 2004 s 173-178

den och dess utövare. Vilken plats och funktion fyller den civila olydnaden i de båda demokratiuppfattningarnas ide` om den ideala demokratin?

Den övergripande frågeställningen för uppsatsen lyder enligt följande: *Är planka.nu:s civila olydnad ett problem för demokratin?* För att kunna besvara denna täckande frågeställning kommer studien att använda sig av tre delfrågor:

- i. Är planka.nu: s civila olydnad att betrakta som odemokratisk utifrån de demokratibaserade skälen? Och är därmed gruppen att betrakta som ett hot emot demokratin?
- ii. Är planka.nu: s civila olydnad att betrakta som demokratisk utifrån de demokratibaserade skälen? Och är därmed gruppen att betrakta som en tillgång för och förstärkning av demokratin?
- iii. Vilka konsekvenser får de liberala respektive deltagande normativa demokratiuppfattningarna för den civila olydnaden och dess utövare? Och vilken funktion fyller den civila olydnaden i dessa normativa demokratier?

1.3 Tidigare forskning

Det finns omfattande litteratur som berör civil olydnad. Men, avseende civil olydnad och dess relation till demokratin finns det inga större och heltäckande undersökningar. Ett ambitiöst undantag utgör Tomas Månssons försök, när han i sin filosofiska avhandling *Olydnad – Civil olydnad som demokratiskt problem* diskuterar huruvida handlingar som kan definieras som civil olydnad är att betrakta som demokratiska eller icke demokratiska. För att lyckas med detta, diskuterar, förklarar och systematiserar Tomas Månsson olika demokratibaserade argument vilka tar sin utgångspunkt i idéer om majoritetens vilja, jämlikhet och demokratiska rättigheter. Avhandlingen inriktar sig på att diskutera civil olydnad i två representativa demokratier, Sverige och USA.⁷ Övrig litteratur som berör civil olydnad som ett demokratiskt problem, har också en filosofisk inriktning och diskuterar huvudsakligen definitionen av civil olydnad och den civila olydnadens rättfärdigande i en demokratisk stat. Den tyske sociologen Jürgen Habermas har ägnat den civila olydnaden stor uppmärksamhet. I artikeln ”Civil olydnad – den demokratiska rättstatens grundbult” resonerar Habermas kring rättfärdigandet av civil olydnad. Habermas menar att ”den civila olydnadens möjlighet uppstår bara ur den omständigheten att även i en demokratisk rättsstat kan legala former vara illegitima.” Haber-

---

⁷ Månsson, T. 2004 *Olydnad – Civil olydnad som demokratiskt problem* s 9

mas diskuterar vidare och anser att den ”civila olydnaden ofta är den sista möjligheten att korrigera fel i lagstiftningen... för att förnya och utvidga en legitim rättsordning.”⁸ Rättsfilosofen Ronald Dworkin intar en liknande ståndpunkt när han anser att istället för att bestraffa människor som utövar civil olydnad utifrån sitt samvetes övertygelse så bör istället den orättfärdiga lagen ändras. Dworkin hävdar att om lagen är otydlig och oklar har medborgaren rätt att följa sin egen övertygelse.⁹ Rättighetsetikern John Rawls definierar civil olydnad och behandlar rättfärdigandet av civil olydnad med utgångspunkt ifrån rättvisepincipen och frihetsprincipen i sin bok *En teori om rättvisa*. Han anser att civil olydnad är berättigad i ett samhälle som är nästan rättvist (demokratiskt), om den som en politisk handling försöker avlägsna fall av uppenbara och väsentliga orättvisor. Rawls resonerar vidare och skriver ”om berättigad civil olydnad tycks hota det medborgerliga samförståndet vilar inte ansvaret på den som protesterar, utan på dem som genom sitt missbruk av makt och myndighet gör en sådan oppositionsform berättigad.”¹⁰ Filosofen och preferensutilitaristen Peter Singer har ägnat ämnet en hel bok, *Democracy and Disobedience*. Singer diskuterar i vilket demokratiskt sammanhang som den civila olydnaden går att rättfärdiga och menar att i en direkt demokrati där alla medborgare deltagit och kommit fram till en godtagbar kompromiss så har medborgarna en moralisk plikt att rätta sig efter de beslut som är tagna i sann demokratisk anda. I ett sådant sammanhang går den civila olydnaden inte att rättfärdiga moraliskt. Så är inte fallet med den representativa demokratin eftersom den, enligt Singer, innebär att det direkta inflytandet och utövandet av makt blir alltför ojämlig mellan medborgarna. Därmed kan civil olydnad rättfärdigas i representativa demokratier under vissa omständigheter.¹¹

---

⁸ Habermas, J. 1986. ”Civil olydnad – den demokratiska rättsstatens grundbult.” *Ratfaerd Nordisk juridisk tidskrift* 35 s 10

⁹ Dworkin, R. 1977 *Taking rights seriously* s 219, 222

¹⁰ Rawls, J. 1971. *En teori om rättvisa* s 352, 368

¹¹ Singer, P. 1973. *Democracy and Disobedience* s 108-124, 128-135, 133

2. Metodologi

2.1 Studieobjekt

För att kunna svara på studiens problemformuleringar och för att kunna förankra studien i empirin har studien valt att använda sig av gruppen planka.nu som studieobjekt. Detta har gjorts för att planka.nu är en aktuell svensk organisation vilken dagligen använder sig av civil olydnad. Gruppen, som har uppnått en viss legitimitet, har omkring 500 medlemmar och har funnits sedan 2001. Planka.nu använder inte själva benämningen civil olydnad på sin protestform, utan självreduktion. Men, utefter Tomas Månssons definition på civil olydnad, vilken är den definition som används i denna uppsats, kan planka.nu betraktas vara en god representant för grupper som utövar det samma. Studien kommer att fokusera på planka.nu: s verksamheter i Stockholm eftersom organisationen är mest aktiv där. Där finns också det största antalet medlemmar.

Planka.nu finns i Stockholm, Göteborg och i Östergötlands län. Planka.nu uppmuntrar och utbildar människor, som använder kollektivtrafiken, att planka. Det främsta forumet för gruppen är dess egen hemsida. Själva plankandet, som utövas dagligen av organisationens medlemmar, är den form av civil olydnad som gruppen använder sig av. Att planka innebär att åka utan biljett på bussar, pendeltåg, spårvagn och tunnelbanan. Plankarna tar sig helt enkelt förbi vändkors, spärrar och kontrollanter utan att lösa biljett. För att kunna betala eventuella böter om man blir ertappad av en kontrollant, erbjuder Planka.nu sina medlemmar att gå med i deras p – kassa. P – kassan finansieras av medlemmarna själva. Medlemmarna betalar 100 kr/månad till p – kassan och skulle böter för den enskilde medlemmen bli aktuellt, så betalar p – kassan boten.¹²

Detta tillvägagångssätt är en politisk protestform som kallas för självreduktion. Självreduktion utgör en möjlighet för ett kollektiv av t.ex. konsumenter, att själva sätta ett godtagbart pris på en nödvändig basvara så som hyra, elpriser, kollektivtrafik, mm. Man betalar alltså det pris som man själv tycker är rimligt. Gemensamt beslutar man att t.ex. hyran inte får utgöra mer än 1/5 av månadsinkomsten.¹³ Planka.nu: s p – kassa är ett exempel på självreduktion. Medlemmarna själva, ett kollektiv av brukare av kollektivtrafiken, sätter ett gemensamt pris på vad kollektivtrafiken får kosta. I detta fall bestäms priset till 100 kr/månad eftersom detta

---

¹² Planka.nu: s hemsida. 2008 < <http://planka.nu/> > 2008-03-28

¹³ Planka.nu: s hemsida. 2008 < <http://planka.nu/> > 2008-03-28 ;

Morris, N. 2008. ”Om rätten att planka” Ordfrontmagasin

<[http://www.ordfront.se/Ordfrontmagasin/Artiklar/Om % 20r % C3 % A4tten % 20att % 20planka.aspx](http://www.ordfront.se/Ordfrontmagasin/Artiklar/Om%20r%C3%A4tten%20att%20planka.aspx)> 2008-04-02

utgör avgiften till den gemensamma p – kassan. De som driver kollektivtrafiken får sina pengar åter när väl böter betalas av p – kassan för medlemmar som har åkt fast. Planka.nu och dess medlemmar har på så sätt, satt sitt eget pris på vad man skäligen tycker att kollektivtrafiken får kosta. Anledningen till att plankan.nu utför sin politiska protest är att organisationen anser att kollektivtrafiken är för dyr och att den kostnaden till största del drabbar resurssvaga grupper som pensionärer, studerande, ungdomar, ensamstående föräldrar och arbetslösa. Planka.nu bildades 2001 i Stockholm av syndikalisternas ungdomsförbund. Detta gjordes som en reaktion på att SL höjde månadskortet till en kostnad av 500 kronor. Organisationen har därefter vuxit och spridit sig till andra platser i Sverige. Planka.nu är numera en fristående grupp men arbetar fortfarande efter samma koncept och politiska mål som syndikalisterna. Planka.nu vill inför en nolltaxa för kollektivtrafiken i Stockholm och hela Sverige. Detta motiverar man med att den politiska protesten är en form av facklig kamp. Kollektivtrafiken bör vara gratis eftersom många tillbringar en stor del av sin vakna tid där, på väg till och från arbetet. Kollektivtrafiken blir därmed en del av arbetsplatsen. Organisationen menar att kampen för lägre resekostnader är en del av den arena där arbetarklassens intressen står emot företagets profitintressen. Plankningen anses dessutom vara ett effektivt verktyg för att få landstingen eller vem som är huvudägare för kollektivtrafiken att sänka eller i förlängningen ta bort avgifter för kollektivtrafiken.¹⁴

Miljöaspekten är också viktig för Planka.nu. Fler människor bör ur miljöhänseende åka kollektivt. Organisationen anser att privatbilismen gynnas ensidigt av politikerna, på kollektivtrafikens bekostnad. Organisationen menar att en skattefinansierad och avgiftsfri kollektivtrafik kommer att innebära att miljövinsterna blir mycket stora eftersom fler kommer att välja att åka kollektivt. Planka.nu vill att kollektivtrafiken ska finansieras genom en progressiv beskattning och ser detta som en del av en omfördelnings politik. Organisationen bedriver också lobbyverksamhet och opinionsbildning för en avgiftsfri kollektivtrafik och en utbyggnad av densamma.¹⁵

Planka.nu har periodvis väckt stor uppståndelse i massmedia och bl.a. blivit hårt kritiserade av företrädare för olika partier och av ledare i *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet*. SL i Stockholm, vars huvudman är Stockholms läns landsting, har blivit det främsta föremålet för gruppens aktioner. SL menar att de förlorar 200 miljoner kronor årligen på plankningen. Under hela 2000 – talet har SL försökt att med alla upptänkliga medel stävja plankandet, bl.a. genom fler kontrollanter, effektivare spärrar och genom att höja straffavgiften för fuskåkan-

---

¹⁴ Planka.nu:s hemsida. 2008 < <http://planka.nu/> > 2008-03-28

¹⁵ Planka.nu:s hemsida. 2008 < <http://planka.nu/> > 2008-03-28

det. Den senaste åtgärden är att plankare ska kunna polisanmälas.¹⁶ Trots att plankan mött stark kritik, har organisationen under de senaste åren uppnått en viss legitimitet. De hårda omdömena ifrån pressen har mildrats och plankan betraktas alltmer som en debattör att ta på allvar. Ofta kontaktas organisationen av massmedia när det handlar om frågor som berör kollektivtrafiken.¹⁷

2.2 Material

Denna uppsats bygger framförallt på litteratur som berör civil olydnad på ett övergripande plan och utifrån ett demokratiskt perspektiv. Även litteratur som berör två olika demokratiuppfattningar, nämligen liberal demokrati och deltagandedemokrati och deras syn på hur den ideala medborgaren bör agera har använts. För att få en överblick över hur tidigare tänkare och filosofer har förhållit sig till den civila olydnaden och dess konsekvenser för demokratin, har framförallt Tomas Månssons avhandling *Olydnad – civil olydnad som demokratiskt problem*, varit en ovärderlig hjälp. Avhandlingens resultat i form av Månssons 11 demokratibase-erade skäl, ligger också till grund för denna uppsats analysdimensioner. Anledningen till att denna uppsats har tagit sin utgångspunkt ifrån Tomas Månssons avhandling är att den utgör den enda systematiska undersökning av civil olydnad som ett demokratiskt problem som har skrivits i Sverige och i den övriga den anglosaxiska världen.¹⁸ Per Herngrens två böcker *Civil olydnad* och *Handbok i civil olydnad* har utgjort underlag för att på ett övergripande och historiskt plan kartlägga den civila olydnaden.

Ett urval av litteratur har varit nödvändig ifrån den omfattande flora som berör den liberala demokratin och den deltagandedemokratin och dess ideala medborgare. Studien har valt att använda sig av litteratur vilken är allmänt vedertagen och vilken därmed kan ge en övergripande bild av den liberala och deltagandedemokratin innehåll. Avseende den liberala demokratin, utgår uppsatsen ifrån Rune Premfors och hans bok *Den starka demokratin*, Joseph A. Schumpeters bok *Capitalism, Socialism & Democracy* och ifrån Gabriel A. Almond och Sidney Verba och deras bok *The Civic Culture Revisited*. Resonemanget kring den deltagandedemokratin tar sin utgångspunkt ifrån Benjamin Barbers bok *Strong Democracy – Participatory Politics for a New Age*, tillsammans med Rune Premfors *Den starka demokratin*

---

¹⁶ Bergholm, K. 2007. ”SL satsar på nolltolerans mot biljettfusket” *Dagens Nyheter*
<<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1298&a=651367>> 2008-04-02

¹⁷ Andersen, I. 2007. ”Fuskåkarnas intresseförening har blivit en seriös debattör” *Stockholms fria tidning*
<<http://www.stockholmsfria.nu/artikel/19024>> 2008-04-02

¹⁸ Månsson, T. 2004 s 21

och Erik Amnås kapitel i *Demokratins mekanismer* samt Lennart Lundquists bok *Medborgardemokratin och eliterna*.

Uppgifter om planka.nu har hämtats ifrån gruppens egen hemsida och ifrån artiklar i dagspressen.

2.3 Idékritik

Uppsatsens metodologiska tillvägagångssätt blir att använda sig av en extern idékritik. Idékritiken är att betrakta som en del av den metodologiska inriktning som går under benämningen ideanalys. Ideanalysen är inte en enhetlig metod utan innehåller ett antal olika kombinationer. Dessa olika kombinationer används framförallt för att undersöka olika politiska budskap och idéer men även politiskfilosofiska diskurser. Ludvig Beckman menar att ”ideanalysens brokiga samling av ”metoder” kan avdramatiseras om vi istället ser den avgörande frågan som ett val av syfte, frågeställning och analysteknik.”¹⁹ Vidare anser Beckman att det som är signifikativt för en studie som använder sig av ideanalys är inte exakt hur studien görs, utan vad studien undersöker.

En variant av ideanalysen är den innehållsliga ideanalysen vilken innebär att forskaren träder in i argumentationen, debatten, för att själv argumentera för eller emot en viss ståndpunkt. Den innehållsliga ideanalysen kommer därmed att kritisera och utsätta idéerna för prövning. Beckman menar att den innehållsliga ideanalysen har samma innebörd som idekritiken vars främsta företrädare var Herbert Tingsten.²⁰ En av idékritikens uppgifter är att söka klargöra om en uppfattning är hållbar och rimlig. Om uppfattningen är trovärdig och relevant.²¹ En kritisk granskning av idéer och politiska budskap innebär också att idéerna beskrivs och förklaras, men det främsta syftet är ändå att kritisera och ta ställning till det budskap som presenteras.²²

Den externa idékritiken tar sin utgångspunkt i de normativa krav som forskaren själv ställer upp. Syftet är att pröva om argumentationen, det politiska budskap som undersöks, kan leva upp till uppsatsförfattarens egna normativa krav. Forskaren, uppsatsförfattaren, ställer den uppfattning eller argumentation som finns i de undersökta texterna i förhållande till t.ex. en rättviseuppfattning eller demokratiuppfattning. Detta innebär inte per automatik att det är forskarens egen övertygelse som utgör kraven. Därför är det viktigt för uppsatsförfattaren att klargöra och argumentera för vilken den/de normativa utgångspunkterna /utgångspunkterna är.

---

¹⁹ Beckman, L. 2007 *Grundbok i ideanalys* s 11

²⁰ Ibid s 11f

²¹ Beckman, L. 2007 s 55

²² Petäjä, U. 2006 *Varför yttrandefrihet?* s 18

Den externa idékritiken får därmed en utvärderande karaktär och kan betraktas som ett instrument att använda för att karaktärisera vilka konsekvenserna blir av olika politiska och moraliska ställningstaganden.²³

Utifrån ovanstående resonemang har studien därför valt att använda sig av extern idékritik. Denna metod har bedömts vara den mest lämpade eftersom studien kommer att beskriva, kritiskt granska och klargöra argumentationen kring om det är rimligt att betrakta plankanu: s civila olydnadsaktioner som odemokratiska och därmed hävda att de utgör ett hot emot demokratin. Eller, att likaledes argumentera för att de är demokratiska och därmed hävda att de stärker demokratin. Studien önskar helt enkelt att reda ut vilka skäl som är mest trovärdiga och rimliga när det gäller att betrakta den civila olydnaden, i denna uppsats representerad av plankanu, som ett problem eller en tillgång för den svenska representativa demokratin.

Vilken inställning och vilken argumentation som går att finna hos olika ”debattörer” angående civil olydnad är starkt sammankopplade med vilken uppfattning och inställning individer, grupper, organisationer, partier, mm har till den representativa demokratin och dess innehåll. Därför kommer studien också att lägga in resonemanget om den civila olydnaden i en vidare och statvetenskaplig kontext. Studien kommer att redogöra för två demokratiuppfattningar, liberal demokrati och deltagandedemokrati och utifrån dessa demokratiuppfattningars normativa utgångspunkter argumentera för vilka konsekvenser deras ståndpunkter får för den civila olydnaden.

Sammanfattningsvis önskar studien, med utgångspunkt ifrån dessa normativa demokratiuppfattningar och analysdimensionerna, att utvärdera och ta ställning för vilken plats den civila olydnaden och dess utövare har i den svenska, representativa demokratin.

2.4 Avgränsningar

För att uppsatsen inte ska bli alltför omfattande har studien valt att begränsa sig till en grupp, plankanu, som använder sig av civil olydnad som politiskprotest. Det finns andra aktuella grupper i Sverige idag som också använder sig av civila olydnadsaktioner, men plankanu har bedömts vara den lämpligaste organisationen eftersom gruppen är väletablerad och utövar sina aktioner kontinuerligt. Dessutom har gruppen uppnått en viss legitimitet.

---

²³ Beckman, L. 2007 s 73f

2.5. Begrepp

Civil olydnad. I princip all litteratur som berör civil olydnad har en egen definition och diskussion runt begreppet civil olydnad. Någon samstämmighet existerar inte. De flitigast förekommande definitionerna innehåller oftast ”*ickevålds-, straff-, legitimitets-, och/eller offentlighetskriterium.*”²⁴ Uppsatsen kommer att utgå i ifråga Tomas Månssons definition som lyder enligt följande:

”*Man utövar civil olydnad (eller utför civil olydnadshandling eller civil olydnadsaktion) om och endast om man icke-våldsamt och medvetet bryter mot någon av statens lagar i moraliskt, politiskt eller religiöst syfte.*”²⁵ Tomas Månssons definition använder ett lagbrottskriterium, ett motivkriterium och ett ickevålds kriterium som preciseras nedan:

”*Lagbrottskriteriet: En civil olydnadsaktion är ett medvetet brott mot någon av statens lagar. En civil olydnadsaktion är (a) ett brott mot någon lag, regel, eller befallning som utfärdats av någon statlig, delstatlig eller kommunal instans, till exempel presidenten, regeringen, parlamentet, kommunfullmäktige, polisen, militären, domaren; och (b) den som utför aktionen är medveten om att hon/han riskerar arrest, åtal eller straff för aktionen.*

Motivkriteriet: En civil olydnadsaktion är utförd i något moraliskt, politiskt eller religiöst syfte. Följande syfte måste uppfyllas för att det ska vara fråga om civil olydnad.

1. Att handla moraliskt.
2. Att korrigera något man anser vara ett missförhållande, till exempel: att fysiskt hindra det man anser vara ett missförhållande; eller att höja kostnaderna för att bedriva en viss verksamhet i så hög grad att de som bedriver verksamheten måste avstå ifråga att bedriva den.
3. Att få någon att korrigera och ta ställning till det man anser vara ett missförhållande; till exempel göra de folkvalda, allmänheten eller massmedia uppmärksamma på det man anser vara ett missförhållande.
4. Att inte medverka till den fortsatta existensen av det som man anser vara ett missförhållande, till exempel genom att vägra vara med och finansiera en stat man anser agera orättfärdigt.

Ickevåldskriteriet: En civil olydnadsaktion är ickevåldsamt.”²⁶

---

²⁴ Månsson, T. 2004 s 32

²⁵ Ibid s 34

²⁶ Ibid s 34-37

3. Analysverktyg

3.1 Normativa utgångspunkter. Två demokratiuppfattningar

Begreppet demokrati är ett historiskt omstritt begrepp, precis som frihet och jämlikhet.²⁷ Förutom att det råder en rad meningsskiljaktigheter avseende begreppet, så finns det dessutom ett antal ide` mässiga demokratiuppfattningar vilka inte avspeglar empirin utan beskriver demokratin som ett ideal.²⁸ I politisk teori och filosofi går det ibland många demokratiuppfattningar att urskilja två vars normativa resonemang bl.a. kretsar kring medborgarnas deltagande och agerande i den ideala demokratin. Dessa uppfattningar är den liberala och deltagande demokratin. Studien har valt dessa två demokratiuppfattningar för att kunna placera in den civila olydnaden, i denna studie representerad av planka.nu, i en större och statsvetenskaplig kontext. Detta för att kunna utvärdera, pröva rimligheten och på ett mer uttömmande sätt kunna svara på frågeställningen om planka.nu: s civila olydnadsaktioner är ett demokratiskt problem, eller om deras aktioner snarare är att betrakta som en tillgång för demokratin. Otve tydigt är det så att inställningen till demokratins utformning har stor betydelse för i vilken roll medborgaren förväntas agera i. Inställningen får därmed också betydelse för vilket förhållningsätt som intas till civil olydnad. Även om dessa normativa ideal tar sin utgångspunkt ifrån antaganden om hur verkligheten bör vara beskaffad, kan dessa antaganden lämpligen användas vid empiriska studier eftersom en mix av dessa båda kan förena det bästa av den empiriskt och normativt orienterade samhällsvetenskapen.²⁹

Att just fokus valts att lägga på deltagardemokrati och liberal demokrati är pga. att dessa normativa demokratiuppfattningar kan sägas utgöra en sammanfattning av ett antal demokrati ideal som visserligen inte har en identisk innebörd, men ändå har en gemensam kärna. Dessutom är de att betrakta som ömsesidigt uteslutande och intar en polariserande ställning.

Liberal demokrati.

Den liberala demokratiuppfattningen går under flera namn, valdemokrati, tunn demokrati, elitdemokrati och liberal demokrati mm. Benämningen liberal demokrati kommer att användas i denna uppsats. Även om innehållet kan variera något inom dessa ”liberala” uppfattningar så är de relativt enhetliga och alla kan hämta sitt ursprung ifrån den liberala tanketraditionen.

---

²⁷ Premfors, R. 2002 *Den starka demokratin* s 22

²⁸ Dahl, A, R. 1998 *On democracy* s 29

²⁹ Gilljam, M & Hermansson, J (ed) 2003 *Demokratis mekanismer* s 11

Den liberala demokratins tanketradition går att härleda till tidiga liberaler som Thomas Hobbes och John Locke. Dessa båda byggde hela sitt liberala synsätt på iden om individens absoluta rätt att handla fritt. Detta speciellt i avseende individens egna liv och egendom. För att garantera denna frihet ansåg Locke att individer, i detta fall egendomsägande män, skulle ha ett stort inflytande över hur staten styrdes. Övriga medborgares möjlighet till påverkan skulle vara mycket begränsat. Allmän rösträtt var aldrig ett tänkbart alternativ för Locke.

I den amerikanska och franska revolutionens kölvatten presenterade sig den representativa demokratin som en möjlighet för folket att styra i den större nationalstaten. Den representativa demokratin kom att vinna mark och fick ett allt större genomslag. Detta blev bekymmersamt för demokrater som var knutna till den liberala tanketraditionen. Den liberale tänkaren John Stuart Mill kände stor tvekan inför tanken om ett folk som styrde sig själva. Han förespråkade en begränsad rösträtt och var mycket betänksam över majoritetens eventuella tyranni och problem med att skydda individens rättigheter.³⁰ Dock bör det påpekas att John Stuart Mill även hade många idéer som går att härleda till iden om den deltagandedemokratin.³¹

Efter andra världskrigets när den etablerade demokratin, visat sig vara ostabil och i många fall kollapsat, presenterade nationalekonomen Joseph A. Schumpeter i den liberala tanketraditionens anda ett antal förutsättningar för en framgångsrik och stabil demokrati. Det som framförallt bekymrade Schumpeter var hur demokratin skulle kunna skyddas ifrån masshället och folkstyret, vars inflytande han ansåg göra demokratin ostabil och ineffektiv. Därför menade Schumpeter att demokratin krävde professionella och intelligenta politiker med god karaktär vilka skulle tävla om den reella makten. Den politiska processen skulle inte heller begränsas av politiska program och projekt som kunde hindra styrandet. Därtill skulle demokratin vara självkontrollerande vilket innebar att opinionen skulle acceptera det rådande läget i parlamentet och inte sätt käppar i hjulet för den styrande falangen så snart de kunde. Medborgarnas deltagande i demokratin skulle begränsas av att de enbart röstade på utvalda politiker när de var val. Hade väl en politisk representant blivit vald, så var det dennes sak att agera politiskt, inte medborgarens.³² Medborgarens roll hos Schumpeters liberala demokrati var att förhålla sig passiv mellan valen. Detta var själva förutsättningen för att demokratin skulle bli stabil. Demokrati för Schumpeter var liktydigt med ”en fri tävlan bland möjliga ledare om väljarnas röster.”³³

---

³⁰ Premfors, R. 2002. s 13-14; Lindensjö, B & Mörkenstam, U & Reinikainen, J. 1996. *Liberalismen och den moderna demokratin* s 79

³¹ Amnå, E. 2003 ”Deltagardemokrati” s 110. Ifrån Gilljam, M & Hermansson, J (ed) *Demokratins mekanismer*

³² Schumpeter, A, J. 1943 *Capitalism, Socialism, & Democracy* s 289-296

³³ Premfors, R. 2002. s 12

Gabriel A. Almond och Sidney Verba utgick ifrån Schumpeters resonemang när de undersökte fem olika länder USA, Storbritannien, Västtyskland, Italien och Mexico åren 1959-1960. Inspirerade av sociologin, psykologin och antropologin studerade författarna hur medborgarnas agerande och aktiviteter i det civila samhället samverkade med det politiska samhället och dess institutioner. Det är denna samverkan som avses med uttrycket ”civic culture”. Det som de båda forskarna studerade var sambandet mellan ”civic culture” och demokratins stabilitet.³⁴ Av sina undersökningar drog Almond och Verba slutsatsen att demokratins stabilitet är beroende av hur ”civic culture” är utformat. För att uppnå den ideala demokratiska stabiliteten bör det finnas en balans mellan dessa båda. Almond och Verba menar att medborgarna bör delta i politiken, men deras deltagande bör vara analytiskt och rationellt. Medborgarna bör känna en passiv tillit och hänsynstagande till auktoriteter och kompetens. Deras slutsats blev att en hög nivå av ”civic culture” leder till en hög nivå av demokratisk stabilitet.³⁵

I boken *The civic culture revisited* kritiserar Carol Pateman, Almond och Verba och menar att deras resultat, deras syn på medborgarens deltagande bara är en fortsättning på den liberala demokratitraditionen. Den rationella och analytiska medborgaren är en medborgare som tillåts att delta politiskt, men inte mer än att den politiska eliten tillåts styra obehindrat. Skulle medborgaren uppträda mer aktivt, skulle demokratins stabilitet undergrävas. Pateman menar att Almonds och Verbas ”civic culture” är ett samhälle som i den liberala teorins tradition hänvisar medborgaren till den privata sfären av livet. Vanliga medborgare bör tillskillnad ifrån den politiska eliten enbart ägna sig åt politik vid de tillfällena när de går till valurnorna.³⁶

Premfors anser att det fortfarande, i dags dato, finns en underström av rädsla och misstänksamhet hos den liberala demokratin. En rädsla som grundar sig på en oro för vad folkstyret kommer att kunna göra med den privata egendomen och individens friheter och rättigheter. Därför vill den moderna liberala demokratin i Schumpeters anda, för att garantera demokratins stabilitet, att medborgarnas politiska deltagande inskränkas till att rösta när det är val. Detta för att kunna kräva ett ansvar i efterhand av sina politiker och politiska partier.³⁷ Den liberala demokratin fokuserar på demokratins stabilitet och effektivitet, och inte på dess kvalitet samtidigt som den också önskar att skydda individen och det civila samhället.³⁸

---

³⁴ Almond, A. G. & Verba, S. 1980 *The Civic Culture Revisited* s10-16

³⁵ Almond, A. G. & Verba, S. 1980 s 16, 50-51

³⁶ Pateman, C. 1980 “The civic culture. A Philosophic critique” s 65. Ifrån Almond, A, G & Verba, S (ed) *The civic culture revisited*

³⁷ Bäck, H. 2003. ”Vad krävs för en fungerande valdemokrati?” s 66. Ifrån Gilljam, M & Hermansson, J (ed) *Demokratins mekanismer*; Premfors, R. 2000 s 14

³⁸ Premfors, R. 2000 s 14

Deltagandedemokrati.

Det som är utmärkande för den deltagandedemokratin är att den ser demokratin som ett mål i sig. Istället för att betrakta demokratin som en ren styrelseform som de vilka är mest lämpade ska ägna sig åt, så är demokratin att betrakta som en livsstil. Även denna demokratiska tradition har många namn, deltagardemokrati, kommunikativ demokrati, diskursdemokrati och samtalsdemokrati. Demokratiuppfattningen är inte enhetlig och många teoretiker har en egen ide´ om vad den deltagande demokratin bör innehålla. Bl.a. menar vissa företrädare att den representativa demokratin försvårar ett aktivt och engagerat deltagande och förordar ett samhälle med övervägande direktdemokratiska inslag. Andra menar att den representativa demokratin går och bör förenas med ett ökat deltagande och en utvecklad demokratisk diskussion. Den gemensamma kärnan är ändå samtalet och att medborgaren genom att delta i den demokratiska diskussionen sätter sina individuella intressen i förhållande till det gemensammas bästa. Politiken är att betrakta som ett gemensamt projekt.³⁹

Den deltagande demokratis rötter går att härleda till de antika stadsstaterna. Där förespråkade demokratis företrädare att medborgarna (de som var medborgare) skulle diskutera och delta i den demokratiska processen. Detta gör också Jean-Jaques Rousseau i sitt arbete *Om samhällsfördraget* där han förordar och aktualisera antikens demokratiideal.⁴⁰ I Rousseaus anda presenterar Rune Premfors i sin bok *Den starka demokratin* ett normativt resonemang kring en deltagande demokrati (*Den starka demokratin*) som betraktar den ”representativa demokratin som ett nödvändigt ont.”⁴¹ Idealet för den starka demokratin är att sträva efter direktdemokrati, med aktiva och deltagande medborgare. Detta till skillnad ifrån den liberala demokratin som önskar gör en åtskillnad mellan det civila samhället och den politiska sfären, menar den deltagandedemokratin (*Den starka demokratin*) att en ”helhetlig” syn på demokratin bör genomsyra samhället, ”att demokratis värden och praktiker måste tillåtas präglade hela samhället.”⁴²

Premfors anser att en demokratisk process som utgår ifrån samtalet och interagerande troligen stimulerar ett samhälles medborgare till större hänsynstagande och beaktande av andras preferenser. En kontrast emot den liberala demokratin som mer tar fasta på konkurrens och tävlan.⁴³ Benjamin Barber är den som Premfors har inspirerats av och det är Barber som framförallt har utvecklat och framfört synen på *den starka demokratin*. Barber menar att den del-

³⁹ Amná, E. 2003. ”Deltagardemokratin – Önskvärd, nödvändig – men möjlig?” s 108-110. Ifrån Gilljam, M & Hermansson, J (ed). 2003. *Demokratis mekanismer*.

⁴⁰ Premfors, R. 2000 s 15

⁴¹ Ibid s 33

⁴² Ibid s 32

⁴³ Ibid s 34

tagandedemokratin, med aktiva medborgare som ser demokratin som ett sätt att leva, är den demokratiform som är mest livskraftig och är att föredra i en modern demokrati. Den starka demokratin skapar människor vilka är kapabla till ett resonabelt deltagande.⁴⁴ Ett stort problem för dagens demokratier är representationen. Barber anser att representativa och liberala demokratiska inslag leder till en politik ledd av specialister. Den deltagandedemokratin däremot är en politik för amatörer där varje medborgare kan mötas på ett personlig plan utan att ta en omväg genom experter.⁴⁵ Synen på människan och medborgaren i den deltagandedemokratin är att människan betraktas som en social och ansvarstagande varelse vilken vill ha och aktivt tar ansvar för andra människor och den samhällsliga strukturen.⁴⁶

Signifikativt för den deltagandedemokratin är att den inte bara är en metod för att välja ledare. Den innehåller också idéer om politisk jämlikhet och en vilja till att fördela den politiska makten på ett mer adekvat sätt än att alla ges möjlighet till att kandidera till politiska uppdrag. Medborgare som är engagerade och uppträder kritiskt och ifrågasättande i många olika forum är att betrakta som en demokratisk säkerhetsventil för att undvika maktmissbruk och korrupcion.⁴⁷ Den deltagandedemokratin förespråkare menar att den deltagandedemokratin kommer att innebära att medborgarnas känsla för det gemensamma bästa kommer att förstärkas och stödet för den demokratiska processen kommer att intensifieras och därmed kommer demokratis kvaliteten att förbättras.

Den svenska demokratiutredningen SOU 2000:1 förespråkar i sitt slutresultat att den svenska demokratin bör sträva emot ett ökat deltagande för medborgarna:

Det är av största vikt att förstärka medborgarnas egen demokratiska värdegrund – medborgarandan – och att inom den ramen skapa största möjliga utrymme för dem att styra sig själv.⁴⁸

Utredningen föreslår att medborgarna ska ges möjlighet att delta i ”breda diskussioner också före beslut och emellan valen.” Man önskar att motarbeta en utveckling emot en elitdemokratisk demokrati vilket leder till att medborgarnas deltagande koncentreras till valdagen.⁴⁹ Erik Amnå, ansvarig för den svenska demokratiutredningen och förespråkare för en deltagande demokrati, menar att:

Genom sociala rörelser, folkbildning, deltagande, etc. danas de medborgardygder och färdigheter som utan tvivel förstärker väljarnas känsla och kunskap om det politiska projektet, partiernas idéer och valdeltagande. Ett samhälle som vibrerar av samtalet och medborgarsammanslutningar kan väl

---

⁴⁴ Barber, B. 1984. *Strong Democracy – Participatory Politics for a New age* s 120

⁴⁵ Barber, B. 1984 s 150-152; Lundquist, L. 2001 *Medborgardemokratin och eliterna* s 134-135

⁴⁶ Lundquist, L. 2001 s 158

⁴⁷ Ibid 111-112

⁴⁸ SOU 2000:1. 2000. *En uthållig demokrati. – Politik för folkstyrelse på 2000 – talet* s 241

<<http://www.regeringen.se/sb/d/3808/a/22272> > 2008-04-06

⁴⁹ ibid s243

ingen ha något emot.⁵⁰

Vidare menar Amnå att den deltagande demokratin ska ses som ett önskvärt och nödvändigt komplement till den uttalade, svenska representativa demokratin.⁵¹

3.2 Analysdimensioner

Som analysverktyg för att studera planka.nu och deras civila olydnadsaktioner kommer studien att använda sig av Tomas Månssons demokratibaserade skäl som analysdimensioner. Dimensionerna är ömsesidigt uteslutande och används för att undersöka om det är rimligt att påstå att Planka.nu:s direkta aktioner är odemokratiska och därmed mena att de undergräver demokratin eller, att likaledes hävda att de är demokratiska och därmed mena att de stärker demokratin.

De demokratibaserade skälen är de slutsatser som Tomas Månssons kommer fram till i sin avhandling, efter att ha studerat och diskuterat ståndpunkter och argument i svensk och amerikansk litteratur som berör den civila olydnaden som ett demokratiskt problem. Tomas Månsson har fokuserat på argument som förstår demokrati i idéer av ”majoritetsvilja, jämlikhet och fri- och rättigheter”.⁵²

Uppsatsens analysdimensioner är:

Tabell 1.   Analysdimensioner planka.nu

	Odemokratiskt	Demokratiskt
1.	Den önskningsbaserade majoritets invändningen.	Majoritetsförsvaret
2.	Röstinvändningen	Jämlikhetsförsvaren
3.	Underminerings – invändningen	Diskussionsförsvaret

De odemokratiska skälen vilka stödjer tesen att det är odemokratiskt att utöva civilolmyndad innebär följande:

⁵⁰ Amnå, E. 2003 “Deltagardemokratin – Önskvärd, nödvändig – men möjlig? s 123. I från Gilljam, M & Hermansson, J (ed) *Demokratins mekanismer*

⁵¹ Ibid s 123

⁵² Månsson, T. 2004 s 19, 173-175

”1. *Den önskningsbaserade majoritetsinvändningen* De som utövar civil olydnad realiserar, eller försöker realisera en minoritets önsknings i en politisk fråga på ett sådant sätt att ett folkflertal inte kan realisera sina önsknings i denna fråga. (Det är allt annat lika, odemokratiskt i sig (försöka) realisera en minoritets önsknings på ett sådant sätt att ett folkflertal inte kan realisera sina önsknings.)

2. *Röstinvändningen* De som utövar civil olydnad agerar i strid med röstprincipen, det vill säga principen att varje vuxen medborgare i en stat skall ha en och endast en röst i politiska val. (Det är allt annat lika, odemokratiskt i sig att agera i strid med röstprincipen.)

3. *Undermineringsinvändningen* De som utövar civil olydnad i en representativ demokrati orsakar sannolikt att denna demokrati ersätts av ett statslöst samhälle eller ett icke-demokratiskt statskick. (Man hotar demokratin om man gör något som sannolikt orsakar att en representativ demokrati ersätts av ett sådant samhälle eller statskick.)”⁵³

De demokratiska skälen vilken stödjer tesen att det är demokratiskt att utöva civil olydnad, H, innebär följande:

”1. *Majoritetsförsvaret* Det är demokratiskt att utföra H, om (a) ett folkflertal önskar en ändring av lagen angående det som H gäller, till exempel önskar ett förbud av den verksamhet som H utgör en protest mot, och (b) folkflertalet önskar att H utförs.

2. *Jämlikhetsförsvaren* Det är demokratiskt att utföra H, om makt- eller röstprincipen realiserar i högre grad på grund av H, eller om avsikten med H var att realisera detta.

3. *Diskussionsförsvaret* Det är demokratiskt att utföra H, om H orsakar mer diskussion i en politisk fråga utan att orsaka att en annan politisk fråga blir långt mindre diskuterad, eller om avsikten med H är att åstadkomma detta.”⁵⁴

---

⁵³ Ibid s 173-174

⁵⁴ Ibid s 175

4. Analys av Planka.nu

4.1 Den önskningsbaserade majoritetsinvändningen och Majoritetsförsvaret

Demokratin definition innehåller oftast ett majoritetsstyre. För att en lag ska anses vara giltig, måste ett majoritetsbeslut ligga bakom. Ett majoritetsbeslut anses inte bara vara förutsättning utan även tillräckligt för att en lag ska vinna giltighet. Majoritetsprincipen blir därmed stark och i dagens representativa demokratier är den oftast den ensamt rådande beslutsmetoden.⁵⁵

Den första analysdimensionen som stöder tesen att det är odemokratiskt att utöva civil olydnad är *Den önskningsbaserade majoritetsinvändningen*, vilken hänvisar till den starka majoritetsprincipen. Den lyder enligt följande:

att de som utövar civil olydnad realiserar, eller försöker realisera en minoritets önsknings i en politisk fråga på ett sådant sätt att ett folkflertal inte kan realisera sina önsknings i denna fråga. (Det är allt annat lika, odemokratiskt i sig att (försöka) realisera en minoritets önsknings på ett sådant sätt att ett folkflertal inte kan realisera sina önsknings.)⁵⁶

Tomas Månsson skriver att folkflertalet kan förstås som ”mer än hälften av medborgarna eller befolkningen eller mer än hälften av de röstberättigade eller mer än hälften av de rösttande.”⁵⁷ Med folkflertalet i nedanstående resonemang åsyftas mer än hälften av de röstberättigade medborgarna i Stockholms län. Avseende önskningarna, så menar Tomas Månsson att ur demokratiskt hänseende är det bara rimligt att ta hänsyn till folkflertalets uttalade önsknings. Att ta hänsyn till folkflertalets icke uttalade önsknings är inte relevant.⁵⁸ Med uttalade önsknings avses önsknings som uttryckligen kommit till allmän kännedom genom val eller politiska beslut. Outtalade önsknings är att betrakta som önsknings hos personer som det möjligen går att få kännedom om vid en intervju, eller samtal, eller vid läsande av text som personen har producerat.⁵⁹

Innebär då planka.nu: s civila olydnad att organisationen försöker realisera sina önsknings angående kollektivtrafiken i Stockholm, på ett sådant sätt att folkflertalet inte kan realisera sina önsknings i denna fråga? Avseende uttrycket *försöker realisera*, så ska inte detta läsas bokstavligt. Det primära för Planka.nu är inte att ersätta majoritetens vilja med minoritetens. Planka.nu:s avsikter med sin civila olydnad är att införa nolltaxa inom kollektivtrafiken. För-

---

⁵⁵ Dahl. R. 1989 *Demokratin och dess antagonister* s 209

⁵⁶ Månsson, T 2004. s 173

⁵⁷ ibid s 61

⁵⁸ Ibid s 57

⁵⁹ ibid s 61

söker genomföra ska istället förstås som om, om Planka.nu lyckades genomföra sina aktioner så skulle organisationens och därmed minoritetens vilja ersätta majoritetens vilja.⁶⁰

Är det då odemokratiskt av planka.nu utifrån *den önskningsbaserade majoritetsinvändningen* att utföra sina handlingar? Det som talar för påståendet att det skulle vara odemokratiskt av en minoritet att försöka realisera sina önskningar är att om folkflertalets önskningar genomfördes, så skulle fler personer få sina önskningar realiserade. Detta under förutsättningen att inte både majoritetens och minoritetens önskningar kan bli uppfyllda.⁶¹ Tomas Månsson diskuterar vidare utifrån en moralisk synvinkel, och ställer frågan om det någonsin är dåligt att agera emot folkflertalets önskningar? Speciellt om dessa önskningar är svaga eller dåliga. Månsson menar att det rimligen skulle gå att hävda att det vore dåligt att sätta sig emot folkflertalets önskningar om dessa innehöll följande kriterier: ”(i) önskningarna är någorlunda starka, (ii) önskningarna är genomtänkta och konsistenta, och eller (iii) det är inte moraliskt fel att (försöka) realisera önskningarna.”⁶² Med utgångspunkt ifrån kriterie (i) *önskningarna är någorlunda starka* skulle det gå att hävda, att planka.nu agerar odemokratiskt om det t.ex. förekommit en folkomröstning i frågan om kollektivtrafikens finansiering eller om det gjorts en pålitlig opinionsundersökning och resultatet av dessa klart uttalar att folkflertalet önskar att kollektivtrafiken ska finansieras genom biljettpriset. Denna önskan ifrån folkflertalet skulle därmed vara stark.

En statistiskt säkerställd opinionsundersökning avseende kollektivtrafikens finansiering i Stockholm har gjorts av Synovate på uppdrag av *Dagens Nyheter*, år 2004 och 2007. Man har frågat ett slumpmässigt urval om 1000 Stockholmare, vilka alla är över 18 år, vad dessa tycker om avgifter i kollektivtrafiken. År 2007 tyckte 70 % av Stockholmare att de som reser med SL ska betala en avgift genom biljettpriset. Motsvarande siffra var 2004 74 %. 27 % svarade 2007 att kollektivtrafiken bör vara gratis. Motsvarande siffra var 2004 21 %.⁶³ Därmed går det att konstatera att folkflertalet, mer än hälften av röstberättigade medborgarna i Stockholm vilka är över 18 år, stödjer uppfattningen om att kollektivtrafiken i Stockholm bör finansieras genom en avgift som tas ut på biljettpriset. Dessutom går det att fastställa att önskan är tämligen stark.

Därför går det att konstatera att planka.nu, utifrån *Den önskningsbaserade majoritetsinvändningen* och kriteriet (i) *önskningarna är någorlunda starka*, agerar odemokratiskt och

---

⁶⁰ Månsson, T. 2004 s 53; Planka.nu:s hemsida. 2008 <<http://www.planka.nu/vad-tycker-vi/kollektivtrafiken-aren-rattighet>> 2008-04-01

⁶¹ Månsson, T. 2004 s 59

⁶² Ibid s 60

⁶³ Nilsson, K. 2007. ”Majoriteten vill inte ha gratis kollektivtrafik” *Dagens Nyheter* <<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1298 & a=701144>> 2008-04-06

försöker realisera sina önskningar, så att majoriteten inte kan, i alla fall mindre effektivt, realisera sina. Dock är det rimligt att diskutera invändningens räckvidd och normativa styrka.

Den första analysdimensionen som stödjer tesen att det skulle vara demokratiskt att utöva civil olydnad är *Majoritetsförsvaret* och lyder:

Majoritetsförsvaret: Det är demokratiskt att utföra H (civil olydnads aktion), om (a) ett folkflertal önskar en ändring av lagen angående det som H gäller, till exempel önskar ett förbud av den verksamhet som H utgör en protest emot, och (b) folkflertalet önskar att H utförs.⁶⁴

Utifrån *Den önskningsbaserade majoritetsinvändningen* är det odemokratiskt att utöva civil olydnad om denna strider emot folkflertalets önskningar. *Majoritetsförsvaret* prövar istället tesen om det är demokratiskt att utöva civilolydnad om folkflertalet önskar en ändring av den lag eller tillstånd som den civila olydnaden protesterar emot. Månsson härleder sitt resonemang ifrån Peter Singer som menar att om någon eller en grupp har folkflertalet bakom sig så har den civila olydnaden stöd av den demokratiska majoritetsprincipen.⁶⁵ Singer menar att om folkflertalets önskningar inte kan realiseras genom de ordinarie demokratiska kanalerna, så tyder det på en uppenbar brist hos demokratins mekanismer vilka då måste rättas till. Ett exempel på när *Majoritetsförsvaret* skulle kunna vara giltigt är om folkflertalet i en folkomröstning eller en tillförlitlig opinionsundersökning emotsätter sig att djurförsök ska vara lagligt i Sverige. Om de folkvalda ändå framhärdar och inte ändrar lagarna så att djurförsök blir förbjudet, då är det rimligt att hänvisa till *Majoritetsförsvaret* om människor protesterar genom civila olydnadshandlingar. Problemet som skulle kunna uppstå, är om folkflertalet inte stödjer civila olydnadsaktioner, utan önskar att protestera på annat sätt. Men om premisser (a) och (b) är uppfyllda så är *Majoritetsförsvaret* ett lämpligt försvar för tillfällen då civila olydnadsaktioner kan vara demokratiska.⁶⁶

Det som talar emot att *Majoritetsförsvaret* går att applicera på planka.nu är att opinionsundersökningen ifrån Synovate är att betrakta som tillförlitlig.⁶⁷ Folkflertalet i Stockholm (som är över 18år) önskar ingen förändring av hur kollektivtrafiken finansieras, snarare tvärtom. Folkflertalet tycks vara nöjda med rådande förhållanden. Därför är det inte rimligt att mena, utifrån *Majoritetsförsvaret*, att planka.nu:s civila olydnad är demokratisk, eftersom organisationens handlingar inte stöds av ett folkflertal. Dessutom bör tilläggas att även om folkflertalet

---

⁶⁴ Månsson, T. 2004 s 175

⁶⁵ Månsson, T. 2004 s 87-88 ; Singer, P. 1996 *Praktisk Etik* s 265

⁶⁶ Månsson, T. 2004 s 89

⁶⁷ Nilsson, K. 2007. "Majoriteten vill inte ha gratis kollektivtrafik" *Dagens Nyheter* <<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1298 & a=701144>> 2008-04-06

önskade att införa nolltaxa i Stockholms kollektivtrafik, så är det inte säkert att de skulle stödja plankanu:s civila olydnadsaktioner.

Utifrån ovanstående resonemang, går det att konstatera att *Majoritetsförsvaret* är ett utmärkt försvar för utövandet av civil olydnad. Men detta under förutsättningen att de är folkflertalets uttalade önsknings som ska realiseras och att folkflertalet faktiskt stödjer de handlingar som är att betrakta som civil olydnad.⁶⁸

4.2 Röstinvändningen och Jämlikhetsförsvaren

Ett antal personer, där ibland Fredrik Reinfeldt, menar att civil olydnad kränker den demokratiska jämlikhetsiden om att varje medborgare endast, i jämlikhetens namn, ska ha en röst. Fredrik Reinfeldt hävdar att det därför är moraliskt förkastligt att utöva civil olydnad eftersom principen ”en man eller kvinna - en röst är den enkla och för demokratins funktionsmöjligheter viktiga grundvalen.”⁶⁹ Reinfeldt anser att denna princip väl överensstämmer med medborgarnas egen övertygelse.⁷⁰

Den andra analysdimensionen är *Röstinvändningen* vilken stöder tesen att det är odemokratiskt att utöva civil olydnad. *Röstinvändningen* utgår ifrån röstprincipen vilken menar att varje vuxen medborgare i en stat endast ska ha en röst. Utifrån det resonemanget, är det därför odemokratiskt att utföra civil olydnad. *Röstinvändningen* lyder:

Röstinvändningen: De som utövar civil olydnad agerar i strid med principen att varje vuxen medborgare i en stat skall ha en och endast en röst i politiska val som till exempel presidentval och parlamentsval. (Det är allt annat lika, odemokratiskt i sig att agera i strid med röstprincipen.)⁷¹

Är det då rimligt att mena att plankanu bryter emot *Röstinvändningen* genom sina handlingar och därmed hävda att de agerar odemokratiskt? Det går att argumentera för att plankanu genom sina civila olydnadsaktioner försöker hindra de beslut som är fattade av de folkvalda angående kollektivtrafiken.⁷² Deras handlingar kan därmed vara ett brott emot *Röstinvändningen* så till vida att folkflertalet har röstat på en kandidat/parti A som har fått flest platser i parlamentet, i detta fall Alliansen i Stockholms läns landsting. Alliansen har inte uttryckligen gått till val genom att lova att de ska förbjuda att avgifter tas ut på kollektivtrafiken i Stockholm.⁷³ Därför är det rimligt att anta att de medborgare som röstade på Alliansen var med-

⁶⁸ Månsson, T. 2004 s 89-90

⁶⁹ Reinfeldt, F & Schlingman, P & Samuelsson, P & Widegren, C. 1995 s 51-52

⁷⁰ Ibid

⁷¹ Månsson, T. 2004 s 92

⁷² Ibid s 95

⁷³ Dahlberg, L & Björk, E. 2007 ”SL – resorna måste vara billiga.” *Norrtelje tidning* <<http://www.socialdemokraterna.se/Templates/Page.aspx?id=142677>> 2008-04-03; Centerpartiets hemsida.

vetna om Alliansens avsikter angående kollektivtrafikens finansiering i Stockholm under mandatperioden. Det går därmed att argumentera för att plankanu genom sina civila olydnadshandlingar försöker motarbeta Alliansens politik på detta område. Planka.nu:s handlingar kommer därmed att innebära, om de lyckas med sin civila olydnad, att de som röstat på Alliansen kommer att få sina röster omintetgjorda ifrågan.⁷⁴ Därför går det att påstå att plankanu bryter emot *Röstinvändningen* utifrån följande påståenden: ” (a) det är odemokratiskt att bryta emot *Röstinvändningen*, (b) man agerar i strid med *Röstinvändningen* när man orsakar eller försöker orsaka att vissa väljares röster förlorar i värde, och (c) de som utövar civil olydnad i syfte att hindra något av de folkvaldas beslut har därigenom försökt orsaka att vissa, men inte alla, väljares röster förlorar i värde.”⁷⁵

Det som kan anses vara tveksamt med *Röstinvändningen* är att om plankanu enbart bedrev opinionsbildning för att införa nolltaxa i kollektivtrafiken genom att skriva insändare och debattartiklar och inte genom att utöva någon civil olydnad, så skulle även dessa insändare och debattartiklar kunna medföra att de folkvalda ändrade sin uppfattning ifrågan och införde nolltaxa i kollektivtrafiken. Skulle då även dessa handlingar vilka uppenbarligen är lagliga, innebära att *Röstinvändningen* kränks och att vissa väljares röster blir omintetgjorda? Detta är mycket tveksamt, eftersom den demokratiska principen utgår ifrån att det ska vara möjligt i en demokratisk rättstat att på laglig väg kunna påverka politiker och politiska beslut.

Skillnaden mellan lagliga och civila olydnadsprotester skulle möjligen kunna vara följande: om plankanu:s lagliga protester ledde till att de folkvalda ändrade sina beslut och införde nolltaxa inom kollektivtrafiken så skulle det innebära att de folkvalda på eget initiativ ändrade sitt beslut. Därmed skulle inte Alliansens väljares röster förlora sitt värde. Om det däremot var plankanu:s civila olydnadsaktioner som lyckades undergräva kollektivtrafiken så att denna kollapsade och alternativet som återstod var att införa nolltaxa, så skulle det vara plankanu som genom sina aktioner lyckats genomföra en ändring. Det skulle i så fall innebära att Alliansens väljares röster skulle förlora i värde. Men, Tomas Månsson menar att denna åtskillnad mellan lagliga protester och civil olydnad inte är övertygande, eftersom plankanu:s civila

---

2008. ”Kollektivtrafik” < <http://www.centerpartiet.se/templates2/PersonalPage.aspx?id=3928> > 2008-04-03;

Folkpartiet Stockholms hemsida. 2008. ”Trafikproblem för en växande stad.”

<http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/AreaContentPage___48043.aspx > 2008-04-03; Miljöpartiets hemsida

Stockholm. 2008. ”Kollektivtrafik” < http://mp.se/templates/Mct_78.aspx?avdnr=255 & number=557 > 2008-04-

03; Vänsterpartiet Stockholms hemsida. 2008. ”Trängselavgifter och Kollektivtrafik”

<<http://www2.vansterpartiet.se/stockholmsstad/vadvivill.html> > 2008-04-03; Kristdemokraterna Stockholms

hemsida. 2008. ”Trafik” <<http://www.stockholm.kristdemokraterna.se/VanligaFragorFAQ/Trafik.aspx> > 2008-

04-03; Moderaterna i Stockholm stad och län. 2008. ”Vägar och trafik.”

<<http://www.moderaterna.net/politik/fakta.asp?id=160> > 2008-04-03

⁷⁴ Månsson, T. 2004 s 95

⁷⁵ Ibid s 96

olydnads aktioner och övrig civil olydnad också kan innebära att den likaväl som en debattartikel kan lyckas övertala de folkvalda att ändra sina beslut. Dessutom skulle en insändare, i samma grad som ett antal trädkramare kunna stoppa avverkningen av en skog, trots att de folkvalda önskade att skogen skulle huggas ner. Detta innebär att både lagliga och olagliga protester leder till att *Röstinvändningen* kränks och vissa väljares röster förlorar sitt värde. Därför går det utifrån *Röstinvändningen* att hävda att planka.nu agerar odemokratiskt eftersom deras civila olydnads aktioner bryter, eller försöker bryta emot *Röstinvändningen* men det gör också de debattartiklar som gruppen producerar. Därför måste *Röstinvändningens* mycket låga normativ kraft diskuteras eftersom även lagliga protester kommer att innebära ett brott emot densamma. Däremot har invändningen stor normativ räckvidd om individer eller grupper utför civila olydnadshandlingar som innebär att medborgare hindras ifrån att rösta och delta i val. Dock är det tveksamt om detta förfaringssätt någonsin har inträffat.⁷⁶

Även om det är så att man bryter emot *Röstinvändningen* och därmed agerar odemokratiskt när man försöker hindra att de folkvaldas fattade beslut genomförs, så har detta agerande, som har konstaterats ovan, låg normativ kraft. Däremot går det att hävda att det är demokratiskt att utöva civil olydnad om det medför att vuxna medborgare, vilka tidigare saknat rösträtt, får möjlighet att rösta i demokratiska val.⁷⁷ Detta antagande stöder nämligen röstprincipen, som är en del av *Röstinvändningen*. Röstprincipen innebär ”varje vuxen medborgare i en stat skall ha en och endast en röst i politiska val som till exempel presidentval och parlamentsval.”⁷⁸ Detta resonemang sammanfattas i *Jämlikhetsförsvaret* som lyder:

Det är demokratiskt att utföra en civil olydnadsaktion, H, om röstprincipen realiserar i högre grad på grund av H, eller om avsikten med H var att realisera detta.⁷⁹

Jämlikhetsförsvaret går inte att applicera på planka.nu eftersom planka.nu:s civila olydnadsaktioner enbart syftar till att försöka införa nolltaxa inom kollektivtrafiken i Stockholm och i övriga Sverige. Troligen är det inte särskilt ofta civil olydnad förekommer/förekommit i representativa demokratier med utgångspunkt ifrån *Jämlikhetsförsvaret*. Ett exempel under 1900 – talet var när de kvinnliga suffragetterna i England, men även i övriga Europa, genom sina civila olydnadsaktioner, kämpade för kvinnlig rösträtt.⁸⁰ Dessa kvinnor kunde utifrån *Jämlikhetsförsvaret* hävda att de agerade demokratiskt eftersom de strävade efter att uppnå

---

⁷⁶ Ibid s 97-98

⁷⁷ Ibid s 98

⁷⁸ Ibid s 94

⁷⁹ Ibid s 175

⁸⁰ Caine, B & Sluga, G. 2003. *Europas historia 1780 – 1920. Ett genusperspektiv* s 192 -196; Bokholm, R. 2002 “Civil olydnad” s 106-108. Ifrån Andersson, M & Persson, F & Ullgren, P & Zander, U. (ed.) *På historiens slagfält*

rösträtt åt vuxna medborgare vilka tidigare saknat den. Utifrån de premisserna är det rimligt att hävda att civil olydnad är demokratiskt med hänsyn till *Jämlikhetsförsvaret*.⁸¹

4.3 Undermineringsinvändningen och Diskussionsförsvaret

Det är inte ovanligt att det i den allmänna debatten förekommer argument som menar att den representativa demokratin undermineras av civila olydnadsaktioner och att dessa kommer leda till att demokratin kommer att gå under:

Ett samhälle där grupper tar lagen i egna händer för att främja – en i eget tycke – god sak blir ett samhälle i anarki.⁸²

På sikt leder ett massivt utnyttjande av civil olydnad till anarki och statslöshet. Och i kulisserna står de starka ledarna och väntar på att tiden ska bli mogen. När den stora majoriteten tröttnat på ett samhälle lamslaget av civila olydnadsaktioner träder de fram. Löftena är bekanta. De lovar att upprätthålla lag och ordning, om de bara ges befogenheterna.⁸³

Den tredje analysdimensionen *Undermineringsinvändningen* som stöder tesen att det är odemokratiskt att utöva civil olydnad, tar sin utgångspunkt i ovanstående tankegångar. Invändningen lyder enligt följande:

Undermineringsinvändningen: De som utövar civil olydnad i en representativ demokrati orsakar sannolikt att denna demokrati ersätts av ett statslöst samhälle eller ett icke – demokratiskt statskick. (Man hotar demokratin om man gör något som sannolikt orsakar att en representativdemokrati ersätts av ett sådant samhälle och statskick.)⁸⁴

Är det då rimligt att mena att plankanu agerar odemokratiskt och att deras civila olydnadsaktioner utifrån *Undermineringsinvändningen* kommer att leda till att den Svenska representativa demokratin kommer att ersättas av ett statslöst samhälle, eller icke – demokratiskt statskick? Tomas Månsson menar att det är av största vikt att skilja på ” civil olydnad som faktiskt orsakar demokratins sammanbrott och civil olydnad som sannolikt orsakar detta.”⁸⁵ Eller, på ”aktioner som utgör avsiktliga försök att orsaka demokratins sammanbrott från aktioner som sannolikt orsakar detta,”⁸⁶ Plankanu: s civila olydnadsaktioner har till dags dato inte orsakat att den svenska representativa demokratin har brutit samman och det är uppenbarligen inte plankanu: s syfte att demokratin ska bryta samman, snarare tvärtom. Visserligen är plankanu numera en fristående organisation, men säger sig ändå arbeta utefter syndikalisternas ideologiska utgångspunkter och svenska SAC arbetar för ett demokratiskt och federalt stats-

---

⁸¹ Månsson, T. 2004 s 98

⁸² Carlström, A. 2003. ”Vi får aldrig acceptera sabotage” *Svenska Dagbladet* <http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_90827.svd> 2008 – 04- 08

⁸³ Reinfeldt, F & Schlingman, P & Samuelsson, P & Widegren, C. 1995 s 51

⁸⁴ Månsson, T. s 174

⁸⁵ ibid s 138

⁸⁶ ibid s 138

skick.⁸⁷ Och eftersom den svenska representativa demokratin inte har brutit samman, så är det ytterst tveksamt om plankan:s civila olydnadsaktioner sannolikt kommer att orsaka detta i framtiden. Tomas Månsson menar ” att det inte verkar rimligt att fästa avseende vid (mycket) låg sannolikhet.”⁸⁸ Därför, på grund av den mycket låga sannolikheten för att plankan:s aktioner kommer att leda till den svenska representativa demokratin:s kollaps, verkar det inte rimligt att i detta hänseende fästa någon vikt vid *Undermineringsinvändningen*.⁸⁹

Undermineringsinvändningen kan däremot anses vara en allvarlig invändning emot civil olydnad om det är stor sannolikhet att demokratin bryter samman. Dock menar Tomas Månsson att det är mycket svårt att historiskt finna några fall där civil olydnad har varit orsaken till en demokratisk sammanbrott. Fredsforskaren Michael Randle hänvisar till två exempel:

Let us acknowledge that civil disobedience, normally in conjunction with the threat or use of military force, can pose a threat to a democratically elected government. Nor is this simply a theoretical possibility. In Czechoslovakia in 1948, mass demonstrations of factory workers under communist direction precipitated the overthrow of a democratic coalition government and the start of over forty years of dictatorial one – party rule. The coup in Chile in 1973 was preceded by a strike of transport and other workers.⁹⁰

Här menar Tomas Månsson att även om Randles påståenden stämmer, att civil olydnad förekom i Chile och Tjeckoslovakien vid tidpunkten, och att dessa var representativa demokratier vilka sedan blev ickedemokratier, så är inte Randles påståenden tillräckliga för att kunna belägga att det var civil olydnad som orsakade demokratiernas undergång. I Randles exempel handlar det om avancerade och mångtydiga historiska förlopp vilka inte så lätt låter sig klarläggas. Månsson anser, att även om det går att finna troliga exempel på att civil olydnad orsakat demokratin:s undergång, så hör det i princip till ytterligheterna.⁹¹

Möjligen går det istället att försvara *Undermineringsinvändningen* utifrån följande premisser: ”(a) Civil olydnad orsakar sannolikt mer (civil) olydnad som i sin tur orsakar mer olydnad, etc. och för varje demokratisk stat finns en gräns för hur mycket (civil) olydnad den tål; (b) En demokratisk stat existerar eller fungerar endast om denna stat respekteras av sina invånare, och civil olydnad urholkar denna respekt.”⁹²

Det förekommer argument som menar att civil olydnad leder till premiss (a):⁹³

Genom att överträda lagarna föregår jag med ett exempel som kan få även andra att bryta emot lagarna. Detta kan sprida sig och bidra till minskad respekt för lag och ordning.⁹⁴

⁸⁷ Sac Syndikalisternas hemsida . 2008. ”Vår ideologi.” < <http://www.sac.se/org/ide.html> > 2008 – 04 - 12

⁸⁸ Månsson, T. 2004 s 139

⁸⁹ Ibid s 138-139

⁹⁰ Randle, M. 1994 *Civil resistance* s 180-181

⁹¹ Månsson, T. 2004 s 140-141

⁹² Ibid s 141

⁹³ Wyzanski, E, C. 1969 ” On civil disobedience and draft resistance” s 196

Tomas Månsson menar att det därför går att argumentera utifrån premiss (a) genom att påstå att människor härmar varandra. Får fler och fler kännedom om att civila olydnadsaktioner används så är risken stor att fler och fler börjar delta i den civila olydnaden.⁹⁵

Är det då rimligt att mena med utgångspunkt ifrån *Undermineringsinvändningen* och premiss (a) att planka.nu: s civila olydnadsaktioner leder till att deras aktioner sprids och i sin tur orsakar mer civil olydnad så att den svenska demokratin slutligen blir mättad, vilket då kommer att leda till att demokratin undergrävs? Planka.nu startades 2001 i Stockholm. 2003 bildades organisationen i Göteborg och samma år startade den finska systerorganisationen pumm it. Slutligen, 2005, bildades p – kassan i Östergötland.⁹⁶ Förvisso har organisationen, dess p – kassa och därmed deras civila olydnads aktioner spridit sig, men knappast explosionsartat. Organisationens utvidgning har skett under tidsperiod av flera år. Planka.nu: s civila olydnadsaktioner har utökats men inte på ett sådant sätt att det går att påstå att deras aktioner har blivit självgenererande och därmed kommer att leda till demokratins kollaps. Aktionerna har inte lett till att gemene man åker kollektivt utan att betala för sig, inte ens i Stockholm. Medlemstalet i p – kassan är också mycket modest med tanke på hela Sveriges och Stockholms invånarantal. P – kassan i Stockholm hade i april månad 2008 cirka 400 medlemmar och p – kassan i Göteborg hade vid samma tid cirka 160 medlemmar.⁹⁷ Och om nu premiss (a) är sann, att människor härmar varandra, så borde detta rimligen leda till att människor snarare härmar de laglydiga eftersom dessa är mycket fler till antalet än de som utövar civil olydnad. Människors benägenhet till att lyda lagarna är mycket större, än att bryta emot dem.⁹⁸ Därför torde det inte med utgångspunkt i *Undermineringsinvändningen* och i denna del av premiss (a) finnas något rimligt skäl för planka.nu att avstå ifrån sina civila olydnadsaktioner. Ur detta hänseende går det inte att hävda att planka.nu agerar odemokratiskt.

I premiss (a) finns där också ett argument som talar för att det finns en gräns för hur mycket civil olydnad en stat tål. Bl.a. Peter Singer nämner en sådan gräns⁹⁹:

No doubt there is some small amount of disobedience which any reasonably stable system can take without incurring an appreciable risk of breakdown, but this small amount has been passed, any further disobedience will make a direct contribution to the likelihood of breakdown of the decision – procedure.¹⁰⁰

---

⁹⁴ Singer, P. 1996 s 260

⁹⁵ Månsson, T. 2004 s 141-142

⁹⁶ Planka.nu: s hemsida. 2008 < <http://planka.nu/> > 2008-03-28

⁹⁷ Telefon intervju med företrädare för planka.nu i Stockholm 2008-04-12; Telefonintervju med företrädare för planka.nu i Göteborg 2008-04-16

⁹⁸ Månsson, T. 2004 s 142

⁹⁹ Rawls, J. 1971 s 354

¹⁰⁰ Singer, P. 1973 s 38 f

Det verkar föga troligt att ett fåtal och enskilda fall av civil olydnad skulle innebära att denna gräns uppnås. Ett stort antal civila olydnadshandlingar har utförts i representativa demokratier runt om i världen, bl.a. i Sverige har det under 1900 – talet förekommit ett flertal civila olydnadsaktioner. Detta har kunnat ske utan att den Svenska demokratin har underminerats.¹⁰¹ Empiriskt är det alltså vederlagt att civil olydnad mycket väl kan samexistera med en representativ demokrati. Demokratin kan ändå fungera väl. Tomas Månsson menar att det är rimligt att anta att en demokratisk stat också skulle kunna fungera även om alla medborgare använde sig av civil olydnad under följande förutsättningar: ” (1) att var och en utövar civil olydnad genom att bryta mot samma lag, till exempel genom att bryta mot en lag som påbjuder medborgarna att fylla i en viss enkät eller ett förbud emot flaggbränning; eller att (2) var och en utövar civil olydnad för att uppnå samma begränsade mål, till exempel att hindra en motorväg.”¹⁰² Vidare anser Månsson att det är helt osannolikt att partikulära civila olydnadsaktioner skulle orsaka en så stor mängd civil olydnad att den skulle kunna ge upphov till en demokratisk sammanbrott. Därför, utifrån ovanstående resonemang är det rimligt att betrakta plankan:s civila olydnadsaktioner som partikulära eftersom plankan:s civila olydnadsaktioner är att betrakta som handlingar vilka utförs för att uppnå ett begränsat mål, nämligen nolntaxa inom kollektivtrafiken. Och det troliga är att även om plankan lyckades få med sig alla medborgare i Sverige i p – kassan, så skulle ändå den svenska representativa demokratin fungera alldeles utmärkt. Plankan:s aktioner är därför inte att betrakta som odemokratiska med utgångspunkt ifrån *Undermineringsinvändningen* och premiss (a) och dess antagande om att en stat bara tål en viss begränsad mängd civil olydnad. Med detta i åtanke finns det inget rimligt skäl för att plankan skulle avstå ifrån sina aktioner.

Trots ovanstående antaganden är det möjligt att en stats demokrati kan bryta samman om den utsätts för massiva attacker av civila olydnadsaktioner, men den diskussionen är inte relevant när det gäller plankan.¹⁰³

Den andra premissen för att försvara *Undermineringsinvändningen* löd:”(b) En demokratisk stat existerar eller fungerar endast om denna stat respekteras av sina invånare, och civil olydnad urholkar denna respekt.”¹⁰⁴ Att så kan vara fallet menar bl.a. Fredrik Reinfeldt med flera¹⁰⁵:

---

¹⁰¹ Bokholm, R. 2002 “Civil olydnad” s 106-108. Ifrån Andersson, L & Persson, F & Ullgren, P & Zander, U . (ed.) *På historiens slagfält*

¹⁰² Månsson, T. 2004 s 143

¹⁰³ Ibid s 143-145

¹⁰⁴ Ibid s 141

¹⁰⁵ Russell, B. 1969 “Civil disobedience and the threat of nuclear warfare.” s 154-155

Den civila olydnaden är alltså ganska framgångsrik i början. Men vad händer när allt fler börjar använda metoden? Respekten för demokratiskt fattade beslut urholkas.¹⁰⁶

För att överhuvudtaget ha en kännedom om en civil olydnadsaktion, i detta fall planka.nu: s handlingar, har orsakat att medborgarna har förlorat respekt för den svenska staten, är det nödvändigt att känna till vilken respekt medborgarna hade för staten innan planka.nu började med sin civila olydnad. Detta är i princip omöjligt att mäta. Och även om det gick att mäta att medborgarnas respekt minskat eller förlorats så skulle detta också kunna ha helt andra orsaker än planka.nu: s handlingar. Därför torde det vara empiriskt omöjligt att belägga att planka.nu: s aktioner leder till att medborgarna får minskad eller mister sin respekt för staten och att detta då på sikt skulle leda till att demokratin faller samman. Detta antagande är troligen signifikativt för alla civila olydnadsaktioner. Tomas Månsson ifrågasätter också om det är nödvändigt för en demokratisk stats existens att medborgarna respekterar staten? Det låter rimligt att en stat har större legitimitet om medborgarna respekterar den, men är detta en nödvändighet? Månsson menar att det möjligen räcker med att ett antal medborgare agerar som om de respekterade staten. Med ovanstående resonemang som utgångspunkt, så innebär det att det är mycket svårt att ha en uppfattning om medborgarnas respekt är en förutsättning för en demokratisk stats existens.¹⁰⁷ Därför med hänsyn till *Undermineringsinvändningen* och premiss (b) så går det inte att påstå att planka.nu: s civila olydnadsaktioner är odemokratiska och det finns därmed ingen anledning för planka.nu att upphöra med sina aktioner.

Det finns förespråkare för civil olydnad som menar att civila olydnadsaktioner leder till fler samtal och ökade diskussioner inom det offentliga rummet. Civila olydnadsaktioner är därför att betrakta som ett slags demokratiskt samtal:

Den demokratiska målsättningen med civil olydnad är att få ett brett deltagande i beslutsprocessen, alltså skapa en diskussion och ett samarbete. Demokrati är när de berörda för en diskussion som leder fram till ett bra beslut för alla inblandade, alltså en överenskommelse. Om någon körs över kan de använda civil olydnad för att på nytt sätta igång den demokratiska processen.¹⁰⁸

Historiskt sett har sivil ulydighet vaert med på å gjøre samfunnet vårt mer demokratisk, både ved att mange grunnleggende friheter og rettigheter er blitt kjempet fram ved sivil ulydighet, og ved at ulovlige aksjoner har vaert med å øke debatten, kunnskapen og engasjementet omkring en rekke samfunnsspørsmål.¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ Reinfeldt, F & Schlingman, P & Samuelsson, P & Widegren, C. 1995 s 51

¹⁰⁷ Månsson, T. 2004 s 145-147

¹⁰⁸ Herngren, P. 1999 s 142f

¹⁰⁹ Johansen, J & Persen, Å, B. 1998. *Den nødvendige ulydigheten* s 79

Det tycks råda konsensus om att begreppet demokrati har att göra med diskussion och samtal. Ju mer diskussioner och samtal vilka kan leda fram till mer kunskap och bättre fattade beslut, desto mer främjas demokratin. Den civila olydnadens roll i demokratin blir därmed att väcka debatt och främja det konstruktiva och demokratiska samtalet. De medborgare som kommer att delta i debatten blir mer upplysta i sak frågan och får en större förståelse och ökad kunskapsnivå. Den civila olydnaden kommer att medföra att viktiga och väsentliga frågor kommer upp på dagordningen. Detta kommer i sin tur leda till en ökad diskussion vilket då i sin tur kommer att innebära att samhället blir mer demokratiskt.

Tomas Månsson menar att det skulle gå att hävda att den civila olydnadsaktionen förvisso genererar mer diskussion, men att detta inte per automatik leder till att den demokratiska diskussionen ökar i samhället i övrigt.¹¹⁰ Det är möjligen så att diskussionen enbart ökar i den fråga som den civila olydnaden berör och att diskussionen istället minskar i en annan fråga och därmed ökar inte den demokratiska diskussionsnivån på det hela taget. Men om nu antagandet stämmer, att civil olydnad orsakar att diskussionsnivån i samhället ökar utan att någon annan fråga blir mindre diskuterad och att detta på så sätt främjar demokratin, då leder resonemanget fram till den tredje analysdimensionen som stöder tesen att det demokratiskt att utöva civil olydnad. Denna analysdimension är Diskussionsförvaret och lyder enligt följande:

Det är demokratiskt att utföra H (civil olydnadsaktion), om H orsakar mer diskussion i en politisk fråga utan att orsaka att en annan politisk fråga blir långt mindre diskuterad, eller om avsikten med H är att åstadkomma detta.¹¹¹

Är det då utifrån diskussionsförvaret rimligt att mena att det är demokratiskt av plankanu att utföra sina civila olydnadsaktioner? Otvetydigt är det så att plankanu: s opinionsbildning avseende önskan om att införa gratis kollektivtrafik i Sverige i allmänhet och i Stockholm i synnerhet har lett till att gruppen som helhet har blivit uppmärksammas. Planka.nu arbetssätt innefattar inte bara själva p – kassan och plankandet utan gruppen bedriver också sitt arbete genom att anordna demonstrationer, debatter, författandet av rapporter, insändare och debattartiklar, mm. Men, uppenbarligen är det så att det är själva plankandet som har rönt störst uppmärksamhet. Speciellt i Stockholm har debatten stundtals varit högljudd och i synnerhet SL har bedrivit en hård kamp emot de så kallade fuskåkarna. Även den borgerliga majoriteten i Stockholm som tillträdde efter valet september 2006 har försökt att rikta åtgärder emot plankarna. Bl.a. har de föreslagit en ökning av straffavgiften ifrån 800 kronor till 1200 kronor.¹¹²

---

¹¹⁰ Månsson, T. 2004 s 170-171

¹¹¹ Ibid s 175

¹¹² Careborg, A. 2006 "Ny strategi ska stoppa fuskåkarna" *Svenska Dagbladet* <http://www.svd/nyheter/inrikes/artikel_382946.svd> 2008-04-12; Andersen, J. 2006. "Dyrare SL – kort och hårdare tag emot plankare" *Stockholms Fria* <<http://www.stockholmsfria.nu/artikel/8212>> 2008-04-12

Överhuvudtaget har de borgerliga partierna och dess politiker tydligast fördömt plankanu under hela 2000 – talet, både på ett lokalt och nationellt plan. 2004 lämnade folkpartiets riksdagsman Martin Andreasson en motion till riksdagen vilken föreslog förbättrad lagstiftning emot fuskåkandet i kollektivtrafiken och han skriver i motionen:

Att personer försöker att åka kollektivt utan att betala är ett tidlöst fenomen. Ett nytt fenomen, i alla fall sin nuvarande omfattning, är däremot den omfattande opinionsbildningen som bedrivs för att rättfärdiga fuskåkning, både som en moraliskt godtagbar handling för den enskilde och som en legitim politisk strategi för samhällsförändring.¹¹³

Samma år gav sig även Centerns ungdomsförbund i polemik med plankanu och startade en hemsida vilken till utseendet plagierade organisationens egen, men med den skillnaden att CUF kallade sin hemsida för plundra.nu. CUF kritiserade plankanu och deras plankande och gör det fortfarande i dags dato.¹¹⁴ Miljöpartiet och Vänsterpartiet är de partier som delar plankanu:s uppfattning om att en nolltaxa bör införas inom kollektivtrafiken framförallt då som ett led i åtgärder mot klimatförändringarna. Dock är det inga partiföreträdare som öppet går ut och stöder själva plankandet. Undantaget var möjligen Gustav Fridolin när han var språkrör för grön ungdom.¹¹⁵ Även debattartiklar och insändare i *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter*, som har berört plankanu och deras civila olydnadsaktioner har varit frekvent återkommande under organisationens existens.¹¹⁶

Trots att plankanu bevisligen har rönt uppmärksamhet i den allmänna debatten, så är att det är svårt att mäta om organisationens handlingar har lett till att debatten om kollektivtrafiken och införandet av nolltaxa har ökat i styrka och intensitet sedan organisationen började med sin verksamhet, även om det går att misstänka att så är fallet. Det är också svårt att mäta om detta i sådana fall har lett till en ökad demokratisering av samhället. Dels är det omöjligt att ha en uppfattning om fler individer har deltagit och deltar i debatten och dels är det svårt att mäta om frekvensen av debattinlägg, artiklar, insändare och uttalanden har ökat. Detta skulle möjligen gå att beräkna om en kvantitativ innehållsanalys gjordes av t.ex. artiklar, insändare och debattinlägg i *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter*, eller i landstingsfullmäk-

---

¹¹³ Motion till riksdagen. Andreasson, M. 2004. "Förbättrad lagstiftning mot fuskåkning i kollektivtrafiken." <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GSO2T428> 2008-04-12

¹¹⁴ Plundra.nu:s hemsida. 2008. <<http://plundra.nu/>> 2008-04-22

¹¹⁵ Wendt, C. 2003. "Plankarjakt i tunnelbanan" *Svenska Dagbladet*

<http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_115543.svd> 2008-04-22; Plankanu:s hemsida. 2007. "Vänsterpartiet vill ha nolltaxa." <<http://www.plankanu.com/nyheter/2007-04-21/vansterpartiet-vill-ha-nolltaxa>> 2008-04-12

¹¹⁶ Nilsson, D & Lundkvist, B & Ahlman, B & Myhr, B & Sjöberg, E. 2004. "Skandalöstval av årets bild Politikern om öppet Europa Plankning är fel sätt att protestera Jämna slussen med marken Väljarna behöver en skuggregering." *Svenska Dagbladet* <http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_137007.svd> 2008-04-22; Ekdal, N. 2005. "Det finns ingen gratis brunch" *Dagens Nyheter* <<http://www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=432898>> 2008-04-22; Plankanu:s hemsida. 2008 <<http://www.plankanu.com/nyheter/2008/01>> 2008-04-23

tiges protokoll i Stockholm över tid ifrån 1990 – talet och framåt, men en sådan undersökning finns det inget utrymme för i denna studie. Dessutom skulle det i princip vara omöjligt att mäta om det demokratiska samtalet som helhet har ökat i samhället, i detta fall i Stockholm under samma tid. Därtill skulle det vara lika svårt att mäta om det istället är så att debatten avseende kollektivtrafiken och införandet av nolltaxa har lett till att en annan angelägen fråga har blivit mindre diskuterad och att detta därmed har givit upphov till resultatet att det demokratiska samtalet som helhet inte har ökat.

Därför är det svårt applicera *diskussionsförsvaret* på planka.nu eftersom inget av *diskussionsförsvarets* kriterier går att vederlägga. Detta resonemang leder fram till att det inte går att hävda att det är demokratiskt av planka.nu att utöva civil olydnad med utgångspunkt ifrån *diskussionsförsvaret*. Dock är det rimligt att argumentera för den normativa kraft som *diskussionsförsvaret* har när det gäller civila olydnadsaktioner i allmänhet.¹¹⁷

---

¹¹⁷ Månsson, T. 2004 s 171-172

5. Analys av civil olydnad i förhållande till den liberala och deltagande demokratiuppfattningen.

Otvetydigt är det så att de olika demokratiuppfattningarna har vitt skilda inställningar till hur medborgarna bör agera och delta i den representativa demokratin. Förvisso är studiens genomgång av de båda demokratiuppfattningar av utrymmesskäl ytlig men bedöms ändå ha lyckats rama in de väsentliga grunddragen.

Liberal demokrati.

Den liberala demokratiuppfattningen önskar att medborgarna ska delta i demokratin men själva deltagandet ska vara tillrättalagt och hålla sig inom vissa förutbestämda ramar. Om medborgaren önskar att agera mer aktivt och har synpunkter på den förda politiken mellan valen så anser den liberala demokratins förespråkare att demokratins stabilitet kan komma att undergrävas. Därför bör medborgaren vara ”passande” engagerad och sätta sin tillit till lämpligt utvalda och upplysta politiker som ska företräda medborgarnas intresse. Eftersom det är demokratins stabilitet som prioriteras hos den liberala normativa demokratiuppfattningen är den inte förenlig med civil olydnad. Medborgare som bokstavligen försöker ta lagen i egna händer och försöker att påverka allmänheten, politiker, lagar och redan fattade politiska beslut genom sina civila olydnadshandlingar är att betrakta som ett gissel. Deras handlande medför att demokratins stabilitet kan vara hotad. Konsekvensen av resonemanget blir att den civila olydnaden inte är ett önskvärt förfaringsätt som går att förena med den utformning av demokratin som den normativa liberala demokratiuppfattningen förespråkar. Ur det perspektivet blir den civila olydnaden en odemokratisk handling som hotar demokratin.

Deltagande demokrati.

Den normativa deltagandedemokratiuppfattningen vilken bl.a. Barber förespråkar, betraktar demokratin som ett mål i sig. Demokratin blir därför en livsstil. Barber menar att den deltagande demokratin är en demokrati för amatörer. Alla medborgare anses vara tillräckligt kompetenta för att kunna delta i det demokratiska samtalet som inte enbart utspelar sig vid de tillfällena då det är val, utan är en ständigt pågående process.

I den deltagandedemokratin har den civila olydnaden en plats. Detta eftersom den civila olydnadens påtalar och uppmärksammar fel och brister i den demokratiska processen och ser till att dessa frågor förs upp på den politiska dagordningen. Den civila olydnaden medför att ytterligare diskussioner kommer till stånd som utvecklar det demokratiska samtalet.

Medborgare som utövar civil olydnad, med utgångspunkt ifrån denna studies definition, tar

själva ansvar för de politiska problem som de uppfattar som felaktiga och försöker påtala detta för den övriga allmänheten och försöker därmed påkalla en debatt i frågan. Utövarna av civil olydnad överlämnar inte angelägna frågor till ”någon annan” utan anser sig själva vara tillräckligt kompetenta för att kunna ta ställning och för att kunna agera. Därför bör människor som använder sig av civil olydnad vara en medborgare av den kalibern som den deltagandedemokratin önskar. Medborgare vilka betraktar politiken och demokratin som en helhet som inte går att dela upp i en privat och offentlig sfär. Demokratin blir ett förhållningsätt som genomsyrar all mellanmänsklig samvaro och som präglar alla nivåer av samhället. Konsekvensen av den civila olydnaden, liksom för alla forum som finns för ett demokratiskt deltagande, bör därför bli att de demokratiskt fattade besluten blir ännu bättre och att den demokratiska processen fortsätter att utvecklas. Demokratins kvalitet förbättras och förstärks. Den civila olydnaden blir därmed en tillgång för den deltagandedemokratin och ett utav alla de tillvägagångssätt som finns för att delta i demokratin.

Synen på civil olydnad utifrån de olika demokratiuppfattningarna kan sammanfattas enligt nedanstående tabell:

Tabell 2.

	Lib.dem	Deltagande.dem
Civil – Olydnad	Negativ.	X
	Positiv	X

Tabell 2 uttrycker sambandet mellan demokratiuppfattning och ståndpunkt gällande civil olydnad.

6. Avslutning

6.1 Resultat

Svar på fråga i. och ii. :

Med utgångspunkt ifrån den första odemokratiska analysdimensionen.

Den önskningsbaserade majoritetsinvändningen går det att hävda att plankanu agerar odemokratiskt, eftersom gruppen agerar emot folkflertalets uttalade önskningar när det försöker, genom sina civila olydnadshandlingar, att införa nolltaxa inom kollektivtrafiken i Stockholm. Detta är rimligt att påstå eftersom en statistiskt säkerställd opinionsundersökning är gjord av Synnovate på uppdrag av *Dagens Nyheter*.¹¹⁸ Opinionsundersökningen visade att en majoritet av medborgarna i Stockholm år 2007, d.v.s. 70 % av de tillfrågade, önskade att kollektivtrafiken delvis skulle finansieras genom biljettpriset. Därmed går det att konstatera att ett folkflertal inte önskar att införa nolltaxa inom kollektivtrafiken i Stockholm. Folkflertalets uttalade önskningar är därmed också att betrakta som någorlunda starka.

Otvetydigt är det så att plankanu genom sina civila olydnadsaktioner i Stockholm agerar odemokratiskt utifrån *Den önskningsbaserade majoritetsinvändningen*. Detta är belagt tack vare opinionsundersökningen. Dock torde det vara mycket sällan som en folkomröstning eller opinionsundersökning görs i representativa demokratier avseende politiska frågor vilka leder till att vissa medborgare använder sig av civil olydnad. Trots att invändningen går att applicera på plankanu så är det tveksamt om invändningen har stor räckvidd och stark normativ kraft. För frågan är om folkflertalets önskningar, även om de är starka, också alltid är genomtänkta? Leder folkflertalets önskningar alltid till de bäst fattade besluten? Och är det alltid moraliskt fel att bryta emot folkflertalets önskningar? Pondera att folkflertalet i Sverige önskar att det bryts uran i landet, men att folkflertalet i den kommun där uranbrytningen ska ske inte önskar detsamma. Är det då fel av invånarna i kommunen att använda sig av civil olydnad för att hindra uranbrytningen?

I fallet plankanu har invändningen giltighet, men det är tveksamt om invändningens räckvidd och normativa styrka är särskilt omfattande när det gäller civila olydnadshandlingar i allmänhet.¹¹⁹

Utifrån den andra odemokratiska analysdimensionen *Röstinvändningen* går det att hävda att plankanu agerar odemokratiskt eftersom deras civila olydnadshandlingar leder till att princi-

---

¹¹⁸ Nilsson, K. 2007. "Majoriteten vill inte ha gratis kollektivtrafik" *Dagens Nyheter* <<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1298 & a=701144>> 2008-04-06

¹¹⁹ Månsson, T. 2004 s 56-63

pen ”att varje vuxen medborgare i en stat skall ha en och endast en röst i politiska val.” kränks.¹²⁰ Men, konsekvensen av *Röstinvändningen* blir att även gruppens lagliga metoder som författandet av debattartiklar och insändare också medför att röstprincipen kränks. Detta resonemang blir absurt eftersom just åsiktsfrihet, yttrandefrihet och tryckfrihet och möjligheten till att påverka folkvalda politiker och politiska beslut är en del av den demokratiska principen vilken utgör grundförutsättningarna för en demokratisk rättstat. Därför har *Röstinvändningen* applicerad på planka.nu mycket liten räckvidd och mycket liten normativ kraft, och det är tveksamt om planka.nu borde avstå ifrån sina civila olydnadsaktioner utifrån invändningens innehåll. *Röstinvändningen* och röstprincipen har giltighet när någon eller några försöker att hindra medborgare ifrån att rösta, men det är ytterst tveksamt om detta är något som de vilka utövar civil olydnad någonsin försöker eller har försökt att uppnå. Därför har *Röstinvändningen* generellt stor räckvidd, men låg normativ kraft.¹²¹

Den tredje odemokratiska analysdimensionen är *Undermineringsinvändningen* vilken inte i några avseenden går att applicera på planka.nu. Planka.nu: s civila olydnadsaktioner strävar inte efter att radera den svenska representativa demokratin och det är ytterst osannolikt att planka.nu, genom sina handlingar någonsin kommer att orsaka detta. Planka.nu: s civila olydnadsaktioner har inte heller lett till att fler människor har börjat använda sig av civil olydnad. Organisationens handlingar har inte spridit sig som en epidemi igenom samhället och orsakat att demokratin slutligen blivit mättad och därmed brutit samman och det förefaller osannolikt att gruppens civila olydnadshandlingar någonsin skulle kunna orsaka detta. Därtill är det omöjligt att mäta och därmed ha någon vetskap om planka.nu: s aktioner har lett till att respekten för staten och den svenska representativa demokratin har undergrävts. På det hela taget är det svårt att belägga om en representativ demokratisk stats existens är beroende av medborgarnas respekt överhuvudtaget. Därför är det tveksamt om *Undermineringsinvändningen* är en gångbar invändning som bör användas avseende civil olydnad överhuvudtaget.¹²²

Den första demokratiska analysdimensionen *Majoritetsförsvaret* går inte att applicera på planka.nu eftersom *Dagens Nyheter*s opinionsundersökning menar att folkflertalet i Stockholm inte önskar att införa nolltaxa i kollektivtrafiken. Därför kan inte planka.nu hänvisa till *Majoritetsförsvaret* och med det försvaret som utgångspunkt hävda att deras civila olydnadshandlingar är demokratiska. I de fall när civila olydnadsaktioner uppenbarligen har folkfler-

---

¹²⁰ ibid s 92

¹²¹ Ibid s 94-98

¹²² Ibid s 138-149

talet bakom sig har Majoritetsförsvaret stor räckvidd och stor normativ kraft och är att betrakta som ett utmärkt försvar för utövandet av civil olydnad.¹²³

Den andra demokratiska analysdimensionen är *Jämlikhetsförsvaren* vilken inte är ett gångbart försvar för plankanu: s civila olydnadsaktioner. Plankanu: s mål är att införa nolltaxa inom kollektivtrafiken i Stockholm och i övriga Sverige. Organisationen önskar inte att uppnå rösträtt för grupper som är uteslutna ur den representativa demokratin. Men, *Jämlikhetsförsvaret* har stor räckvidd och stor normativ kraft när grupper och individer använder sig av civil olydnad för att uppnå rösträtt. Dock torde detta vara tämligen sällsynt i etablerade representativa demokratier.¹²⁴

Den tredje demokratiska analysdimensionen är *Diskussionsförsvaret*. *Diskussionsförsvaret* har en normativ räckvidd eftersom den rimligen kan leda till att det demokratiska samtalet ökar i samhället och därmed bör kvalitén på de demokratiskt fattade besluten också öka. Dock är det svårt att ha någon uppfattning om *Diskussionsförsvarets* räckvidd. Avseende plankanu torde det vara omöjligt att mäta om deras civila olydnadsaktioner har lett till att det demokratiska samtalet som helhet har ökat i samhället. Samma antagande bör ha giltighet angående övrig civil olydnad.¹²⁵

Avseende studiens sex analysdimensioner är det bara den första odemokratiska analysdimensionen *Den önskningsbaserade majoritetsinvändningen* som går att applicera på plankanu. Plankanu agerar odemokratiskt utifrån denna invändning. Avseende de andra analysdimensionerna går det inte att hävda att plankanu agerar odemokratiskt eller demokratiskt. Det går också att konstatera, med analysdimensionerna och deras normativa styrka och räckvidd tagit i beaktande, att plankanu inte är något reellt hot emot den svenska representativa demokratin. Men, det går inte heller att hävda, utifrån analysdimensionerna, att gruppen är en tillgång och en förstärkning av den svenska, representativa demokratin eftersom ingen av de demokratiska analysdimensionerna går att applicera på plankanu.

Svar på fråga iii. :

Utövare av civil olydnad betar sig inte som medborgare vilka är förenliga med den liberala normativa demokratiuppfattningen. Medborgaren som agerar och som genom konkreta handlingar försöker lägga sig i den demokratiska processen emellan valen är att betrakta som element som undergräver demokratins stabilitet och på sikt leder till att demokratin hotas. Den

---

¹²³ Ibid s 88-91

¹²⁴ Ibid s 98

¹²⁵ Ibid s 172

civila olydnaden fyller ingen funktion hos den liberala normativa demokratin och är inte önskvärd.

Den civila olydnaden och dess utövare är en tillgång för den deltagande demokratin. Den civila olydnaden fyller en viktig funktion eftersom dess utövare ser demokratin som sitt eget ansvar och som genom sina aktioner påtalar angelägna frågor som tas upp till en fortsatt och vidare diskussion. Medborgare som använder sig av civil olydnad är önskvärda medborgare i den deltagandedemokratin eftersom politik och demokrati blir ett livsprojekt och en angelägenhet som inte delas upp i en privat och offentlig sfär. Den civila olydnaden är att betrakta som ett av alla de sätt som finns för att delta i det ständigt pågående demokratiska samtalet vilket är signifikativt för den deltagande demokratin.

Svar på den övergripande frågeställningen:

Sammanfattningsvis går det därför att konstatera att gruppen plankanu och deras civila olydnadshandlingar inte är ett demokratiskt problem. Plankanu är inte ett hot emot den svenska representativa demokratin och kan därför inte betraktas som demokratiska sabotörer. Men, det går inte heller, utifrån studiens resultat, att betrakta organisationen som demokratins frihetskämpar. För att kunna vederlägga om den civila olydnaden och organisationer som plankanu, är ett positivt, nödvändigt och oundgängligt element i den representativa demokratin krävs ytterligare undersökningar.

6.2 Egna reflektioner

Studiens resultat visar att en del av de argument som anförs emot civil olydnad och vilka påstår att civil olydnad är ett hot emot demokratin i vissa fall har stor räckvidd och stor normativ kraft. Men resultatet visar också att de tillfällen och de situationer när den civila olydnaden kan vara ett demokratiskt problem och argumenten har stor räckvidd och stor normativ kraft är så sällsynta att de knappast finns någon anledning för de medborgare som önskar att använda sig av civil olydnad att avstå ifrån detsamma ur det hänseendet.

Den civila olydnad som går att härleda till denna studies definition bör vara ett utmärkt tillvägagångssätt för att påtala problem, orimliga konsekvenser av politiska beslut, orättfärdiga lagar och för att uppmärksamma dels beslutsfattare, men framförallt allmänheten på frågor och lagar vilka man tycker är felaktiga och som kräver ytterligare diskussion. Att enbart använda de parlamentariska kanalerna i den representativa demokratin är oftast inget realistiskt alternativ eftersom det i allmänhet för majoriteten av medborgarna är en omöjlighet att på-

verka genom det förfarandet. Peter Singers resonemang beträffande den ojämna maktfördelningen mellan medborgarna i den representativa demokratin har relevans.¹²⁶

Planka.nu och frågan om nolltaxa i kollektivtrafiken hade knappast fått den uppmärksamhet som den fått om inte gruppen använt sig av civila olydnadsaktioner och istället inriktat sig på sedvanlig opinionsbildning. Detta antagande görs även om studien inte kan visa att det demokratiska samtalet har ökat i frågan angående nolltaxa i kollektivtrafiken. Det troligaste är ändå att den civila olydnaden ökar uppmärksamheten i en fråga som vissa grupper och medborgare önskar ska tas upp till vidare diskussion. Den utvidgade diskussionen kan leda till en omprövning av fattade beslut och kan resultera i bättre beslut som besitter en bättre kvalitet. Just detta förfarande, att påtala konsekvenser av politiska beslut och ta upp relevanta frågor till vidare diskussion bör vara den civila olydnadens främsta syfte. Den civila olydnaden bör vara en av många väckarklockor, en av demokratins säkerhetsventiler, som uppmärksammar tillstånd och lagar som kan vara felaktiga och som bör förändras. Detta är speciellt relevant för de medborgare som befinner sig långt ifrån makten korridorer.

Den civila olydnaden väcker också frågan om vilken medborgare demokratin önskar? Är den gemene medborgaren inte tillräckligt kompetent och kunnig för att kunna delta i den kontinuerliga politiska och demokratiska processen? Knappast. Den demokratiska iden är inget elitprojekt. Demokratin bör vara allas angelägenhet, som alla efter förmåga och vilja kan och bör vara en del av. Otvetydigt är det så att medborgare som utövar civil olydnad deltar aktivt i det demokratiska samtalet. Dessa förväntar sig inte att någon annan ska agera i deras ställe utan förlitar sig på sitt eget omdöme när det gäller att avgöra vilka frågor som bör tas upp till diskussion. De agerar som medborgare vilka på ett konkret sätt anser att demokratin i allra högsta grad är deras angelägenhet och plikt.

Denna studie visar att civil olydnad inte är ett demokratiskt problem. Snarare är civila olydnadshandlingar att betrakta som en del av de forum som finns för att skapa diskussion och delta i en levande demokrati. Den civila olydnaden är och bör vara en självklar del i en representativ demokrati som utgår ifrån medborgarnas deltagande.

Lagarna skulle aldrig förbättrats om det inte funnes många vilkas moral är bättre än de lagar som finns.¹²⁷

---

¹²⁶ Singer, P. 1973 s 108-124, 128-135, 133

¹²⁷ John Stuart Mill

7. Referenslista

Litteratur

- Almond, A. G & Verba, S (ed). 1980. *The civic culture revisited*. Newbury Park, California: SAGE Publications, Inc
- Amnå, E. 2003. ”Deltagardemokratin – Önskvärd, nödvändig – men möjlig?” s 108-110. Ifrån Gilljam, M & Hermansson, J (ed). 2003. *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber AB
- Barber, B. 1984. *Strong Democracy – Participatory Politics for a New age*. University of California Press
- Beckman, L. 2007. *Grundbok i ideanalys*. Stockholm: Santerus Förlag
- Bergström, G & Boreus, K (ed). 2005. *Textens mening och makt*. Studentlitteratur
- Bokholm, R. 2002. ”Civil olydnad.” Ifrån Andersson, M, L, & Persson, F & Ullgren, P & Zander, U (ed.). 2002. *På historiens slagfält*. Sisyfos Förlag
- Bäck, H. 2003. ”Vad krävs för en fungerande valdemokrati? ” s 66. Ifrån Gilljam, M & Hermansson, J (ed) *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber AB
- Caine, B & Sluga, G. 2003. *Europas historia 1780 – 1920. Ett genusperspektiv*. Stockholm: Natur och Kultur
- Dahl, A. R. 2007. *Demokratin och dess antagonister*. Yale University Press
- Dahl, A. R. 1998. *On Democracy*. Yale University
- Dworkin, R. 1977. *Taking Rights Seriously*. Massachusetts: Harvard University Press
- Gilljam, M & Hermansson, J (ed). 2003. *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber AB
- Herngren, P. 1999. *Civil olydnad*. Göteborg: Lindelöws bokförlag
- Herngren, P. 1990. *Handbok i civilolydnad* Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Johansen, J & Persen Berre, Å. 1998. *Den nødvendige ulydigheten*. Oslo: FMK
- Lindensjö, B & Mörkenstam, U & Reinikainen, J (ed). 1996. *Liberalismen och den moderna demokratin* : Studentlitteratur

- Lundquist, L. 2001. *Medborgardemokrati och eliterna*. Studentlitteratur
- Månsson, T. 2004. *Olydnad – civil olydnad som demokratiskt problem*. Stockholm: Bokförlaget Thales
- Pateman, C. 1980 "The civic culture. A Philosophic critique" s 65. Ifrån Almond, A, G & Verba, S (ed) *The civic culture revisited*. Newbury Park, California: SAGE Publications, Inc
- Petäjä, U. 2006. *Varför yttrandefrihet?* Växjö University Press
- Premfors, R. 2000. *Den starka demokratin*. Stockholm: Atlas
- Randle, M. 1994. *Civil Resistance*. Fontana Press
- Rawls, J. 1971. *En teori om rättvisa*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB
- Reinfeldt, F & Schlingman, P & Samuelsson, P & Widegren, C. 1995. *Stenen I handen på den starke*. Nyköping: AWJ – Kunskapsföretaget
- Russell, B. 1969. "Civil disobedience and the threat of nuclear warfare." Ifrån Bedau, A, H (ed) *Civil disobedience: theory and practice*. New York: Pegasus
- Schumpeter, A, J. 1943. *Capitalism, Socialism & Democracy*. London: Taylor and Francis group
- SOU 2000:1. 2000. *En uthållig demokrati. – Politik för folkstyrelse på 2000 – talet*. <<http://www.regeringen.se/sb/d3808/a/22272>>
- Singer, P. 1973. *Democracy and Disobedience*. Oxford University Press
- Singer, P. 1996. *Praktisk Etik*. Stiftelsen Bokförlaget Thales
- Thoreau, D, H. 2005. *Civil olydnad*. Umeå: h:ström – Text & Kultur
- Wyzanski, C, E. 1969. "On civil disobedience and draft resistance" Ifrån Bedau, A, H (ed) *Civil disobedience: theory and practice*. New York: Pegasus

Tidskrifter och tidningar

- Andersen, I. 2006. "Dyrare SL – kort och hårdare tag emot plankare" *Stockholms Fria* <<http://www.stockholmsfria.nu/artikel/8212>>

Andersen, I. 2007. ”Fuskåkarnas intresseförening har blivit en seriös debattör” *Stockholms fria tidning* <<http://www.stockholmsfria.nu/artikel/19024>>

Bergholm, K. 2007. ”SL satsar på nolltolerans mot biljettfusket” *Dagens Nyheter* <<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1298 & a=651367>>

Careborg, A. 2006 ”Ny strategi ska stoppa fuskåkarna” *Svenska Dagbladet* <http://www.svd/nyheter/inrikes/artikel_382946.svd>

Carlström, A. 2003. ”Vi får aldrig acceptera sabotage” *Svenska Dagbladet* <http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_90827.svd>

Dahlberg, L & Björk, E. 2007 ” SL – resorna måste vara billiga.” *Norrtelje tidning* <<http://www.socialdemokraterna.se/Templates/Page.aspx?id=142677>>

Ekdal, N. 2005. ”Det finns ingen gratis brunch” *Dagens Nyheter* <<http://www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=432898>>

Habermas, J. 1986 “Civil olydnad – den demokratiska rättstatens grundbult. *Retfaerd: nordisk juridisk tidskrift*.35

Magnusson, E. 2006. ”Högre valdeltagande än beräknat.” *Sydsvenskan* <<http://sydsvenskan.se/val2006/article185393.ece>>

Morris, N. 2008. ”Om rätten att plankar” *Ordfrontmagasin*. <<http://www.ordfront.se/Ordfrontmagasin/Artiklar/OM%20r%C3%A4tten%20att%20planka.aspx>>

Nilsson, D & Lundkvist, B & Ahlman, B & Myhr, B & Sjöberg, E. 2004. ”Skandalöst val av årets bild Politikern om öppet Europa Plankning är fel sätt att protestera Jämna slussen med marken Väljarna behöver en skuggregering.” *Svenska Dagbladet* <http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_137007.svd>

Nilsson, K. 2007. ”Majoriteten vill inte ha gratis kollektivtrafik” *Dagens Nyheter* <<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1298 & a=701144>>

Wendt, C. 2003. ”Plankarjakt i tunnelbanan” *Svenska Dagbladet*
<http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_115543.svd>

Internet

Centerpartiets hemsida. 2008. ”Kollektivtrafik”
< <http://www.centerpartiet.se/templates2/PersonalPage.aspx?id=3928>>

Folkpartiet Stockholms hemsida. 2008. ”Trafikproblem för en växande stad.”
<http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/AreaContentPage___48043.aspx >

Kristdemokraterna Stockholms hemsida. 2008. ”Trafik”
<<http://www.stockholm.kristdemokraterna.se/VanligaFragorFAQ/Trafik.aspx>>

Miljöpartiet de grönas tredje partiprogram, fastsällt år 2001, s 8 <http://mp.se/files/20200-20299/file_20290.pdf>

Miljöpartiets hemsida Stockholm. 2008. ”Kollektivtrafik”
< http://mp.se/templates/Mct_78.aspx?avdnr=255 & number=557>

Moderaterna i Stockholm stad och län. 2008. ”Vägar och trafik.”
<<http://www.moderaterna.net/politik/fakta.asp?id=160>>

Planka.nu: s hemsida. 2008 < <http://planka.nu/> >

Planka.nu: s hemsida. 2008 < <http://www.planka.nu/nyheter/2008/01>> 2008-04-23

Planka.nu: s hemsida. 2007. ”Vänsterpartiet vill ha nolltaxa.”
< <http://www.planka.nu/nyheter/2007-04-21/vansterpartiet-vill-ha-nolltaxa>>

Plundra.nu: s hemsida. 2008. <<http://plundra.nu/>>

SAC, Syndikalisternas hemsida . 2008. ”Vår ideologi.”< <http://www.sac.se/org/ide.html>>

Valmyndigheten 2006 . ”Val till landstinget i Stockholms län”
<<http://www.val.se/val/val2006/valnatt/L/landsting/01/roster.html>>

Vänsterpartiet Stockholms hemsida. 2008. ”Trängselavgifter och Kollektivtrafik”
<<http://www2.vansterpartiet.se/stockholmsstad/vadvivill.html>>

Intervju

Telefonintervju med företrädare för plankanu i Stockholm. 2008-04-12

Telefonintervju med företrädare för plankanu i Göteborg. 2008-04-16